

ירושלים שלי

MY JERUSALEM

מידע ופעילויות חוויתיות
חוברת נלווית לאלבום בולי ירושלים

תוכן העניינים

מס' עמוד

4

6-5

40-7

9-8

13-10

15-14

23-16

27-24

30-28

31

33-32

36-34

40-38

47-41

42

43

45-44

46

פתח דבר

תקציר הפעילויות

פעילויות

פעילות מספר 1: תחרות ציור בול קק"ל לכבוד ירושלים

פעילות מספר 2: עץ בירושלים

פעילות מספר 3: עץ הזמן

פעילות מספר 4: יער ירושלים

פעילות מספר 5: משחק טריוויה כותל

פעילות מספר 6: כרטיס לבירה

פעילות מספר 7: קולאז' ירושלים

פעילות מספר 8: ראפ ירושלים

פעילות מספר 9: העיר שחוברה לה יחדיו

פעילות מספר 10: יפה נוף

נספחים

נספח 1: בולי קק"ל

נספח 2: תכנית ספדי

נספח 3: תמונות ירושלים

נספח 4: רשימת מקורות, תודות וסיוע

ירושלים שלי
MY JERUSALEM

פתח דבר

מחנכים וקוראים יקרים,

האגף לחינוך ולנוער של קרן קימת לישראל שמח להגיש לכם חוברת מידע והפעלות המצורפת לאלבום בולי קק"ל בנושא ירושלים.

מאז הפקתם הראשונה (בשנת 1902) היו בולי קק"ל אמצעי לגאולת קרקעות בארץ ישראל, סמל להתחדשות לאומית ואמצעי להסברה ולחינוך.

בחוברת זו אנו מציעים דרכים חדשות, מרתקות ומגוונות, להכרה וללימוד בדרך חווייתית של נושאים שונים הקשורים בעיר ירושלים בכלל ובקשר שלה עם קק"ל ועם נושאים כמו היסטוריה, מורשת, ציונות ואקולוגיה, בפרט.

לקט הפעילויות המופיע בחוברת זו סוקר את ירושלים מזוויות שונות ובשיטות הדרכה והוראה שונות, תוך שימת דגש על עניין וחוויה.

מערכי הפעילות המוצעים מותאמים לתלמידים בכיתות א'-ט'.

חלק מהפעילויות המופיעות בחוברת מצריכות הכנת עזרים פשוטים; הכלים להכנתם מופיעים בסוף אותו מערך.

רצוי להגדיל את העזרים בצילום או בסריקה כדי לשפר את השימוש בהם ולהקל עליו. בסוף החוברת מספר נספחים ובהם ריכוז תמציתי של חומרים רבים הקשורים לנושאים הרלוונטיים לפעילויות.

עם זאת, כמובן שאיננו מתיימרים לכלול את כל העובדות והפרטים לגבי הנושאים המורחבים וכל המוסיף ומעמיק לקרוא וללמוד הרי זה משובח.

מלבד החומר שבנספחים תוכלו להיעזר באלבום הבולים שאליו מצורפת החוברת וברשימה הביבליוגרפית.

בברכת פעילות פורייה ומהנה,

קרן קימת לישראל, האגף לחינוך ולנוער

תקציר הפעילויות

1. תחרות ציור בול קק"ל לכבוד ירושלים

קבוצת הגיל: כיתות א'-ו'.

תיאור הפעילות: נכיר את נושא איחוד ירושלים דרך סמלים הקשורים אליו, המופיעים בתמונות ובציורים של העיר, בשיר "ירושלים של זהב", ועוד. פעילות יצירתית שבה הילדים מוזמנים להציע את העיצוב שלהם לבול קק"ל לכבוד ירושלים.

2. עץ בירושלים

קבוצת הגיל: כיתות א'-ו'.

תיאור הפעילות: נתוודע לסיפורו של הילד עמוס, שנולד בירושלים זמן קצר לפני מלחמת השחרור ולחם בה כקצין במלחמת ששת הימים. הפעילות מתארת פרק חשוב בהיסטוריה של העיר דרך עניו של ילד והקשר שלו לעץ מיוחד אחד.

3. עץ הזמן

קבוצת הגיל: כיתות א'-ו'.

תיאור הפעילות: נציג את ציר הזמן של ירושלים בדרך מעט שונה מהרגיל. נצמח עם ירושלים לאורך ההיסטוריה - מאז שהוכרזה כבירה בימי דוד המלך ועד ימינו, וניתן לכל ילד הזדמנות לחלוק עם חבריו את מחשבותיו על העיר.

4. יער ירושלים

קבוצת הגיל: כיתות ג'-ו'.

תיאור הפעילות: תוך כדי משחק חידות נכיר את הדיירים החשובים של יער קק"ל, שניטע סביב העיר בשנות החמישים (של המאה הקודמת). לאחר שניצור קשר אישי עם היער, נרגיש מה קורה כשמגיעים הבולדוזרים וננסה לחשוב על דרכים לעצור אותם.

5. משחק טריוויה כותל

קבוצת הגיל: כיתות ה'-ו'.

תיאור הפעילות: נכיר את ההיסטוריה של איחוד ירושלים במלחמת ששת הימים באמצעות חידון טריוויה מהנה, שבמהלכו נבנה "כותל" משלנו. לסיום, נכין פתקים להטמנה בכותל האמיתי.

6. **כרטיס לבירה**
קבוצת הגיל: כיתות ה'-ד'.
תיאור הפעילות: נבין את הייחוד של ירושלים כבירת ישראל לעומת ערי בירה אחרות. שיעור קטן בגיאוגרפיה, שבמהלכו הילדים מכירים סמלים מפורסמים של ערי בירה בעולם ושל ירושלים, ולומדים על נושאים מיוחדים שהיו קשורים בהכרזת ירושלים כבירת ישראל.
7. **קולאז' ירושלים**
קבוצת הגיל: כיתות ו'-ח'.
תיאור הפעילות: נשלב כישורי מחקר ואיסוף חומרים מתוך האינטרנט עם כישורים יצירתיים ועם תחרות בין קבוצות. הפעילות מתאימה להיות פתיחה או סיכום ללימוד נושא ירושלים.
8. **ראפ ירושלים**
קבוצת הגיל: כיתות ד'-ז'.
תיאור הפעילות: נכיר את ההיסטוריה של ירושלים ואת זיקת העם היהודי אל העיר וחשיבותה לאורך ההיסטוריה. זאת, דרך שיר בסגנון היפ-הופ-ראפ, שהילדים מוזמנים לבצע, ואשר מאפשר לכל אחד למצות את כשרונו בתפקיד המתאים לו. דרך קצת אחרת לשינון ההיסטוריה...
9. **העיר שחוברה לה יחדיו**
קבוצת הגיל: כיתות ז'-ט'.
תיאור הפעילות: נסקור היבטים שונים של מושגי החיבור והאיחוד המאפיינים את ירושלים. באמצעות משחק וחידה הילדים מכירים חיבורים שונים במרקמה העדין של העיר, כמו החיבור בין דתיים וחילונים, בין עבר והווה, בין יחידות נוף, ועוד.
10. **יפה נוף**
קבוצת הגיל: כיתות ח'-ט'.
תיאור הפעילות: נכיר את המאבק ה"ירוק" שקק"ל הובילה נגד תכנית ספדי, שאיימה על הריאות הירוקות שסביב ירושלים. הפעילות כוללת ניתוח המוטיבים האקולוגיים בשיר "יפה נוף" של רבי יהודה הלוי.

הפעילויות

תחרות ציור בול קק"ל לכבוד ירושלים

מטרות הפעילות:

הכרת נושא ירושלים דרך הסמלים הקשורים אליו; יצירת חיבור רגשי ואישי לירושלים.

סוג הפעילות:

תחרות ציורים אישית.

קבוצת הגיל:

כיתות א'-ו' (מתאים גם לגן חובה).

הזמן:

כשעתיים.

המקום:

בכיתה.

עזרים:

דף עם מילות השיר "ירושלים של זהב" - לכל ילד:
(ניתן להוריד מהאינטרנט בכתובת: <http://kosherdelight.com/jerusalemshots.htm>)
דף מסגרת בול - לכל ילד.
תמונות של ירושלים תלויות בכיתה (מתוך הנספח בחוברת זו וכן מאתר האינטרנט www.jerusalemshots.com).

סל מונחים:

איחוד ירושלים, סמלי ירושלים, ירושלים של זהב, מלחמת ששת הימים.

מהלך הפעילות

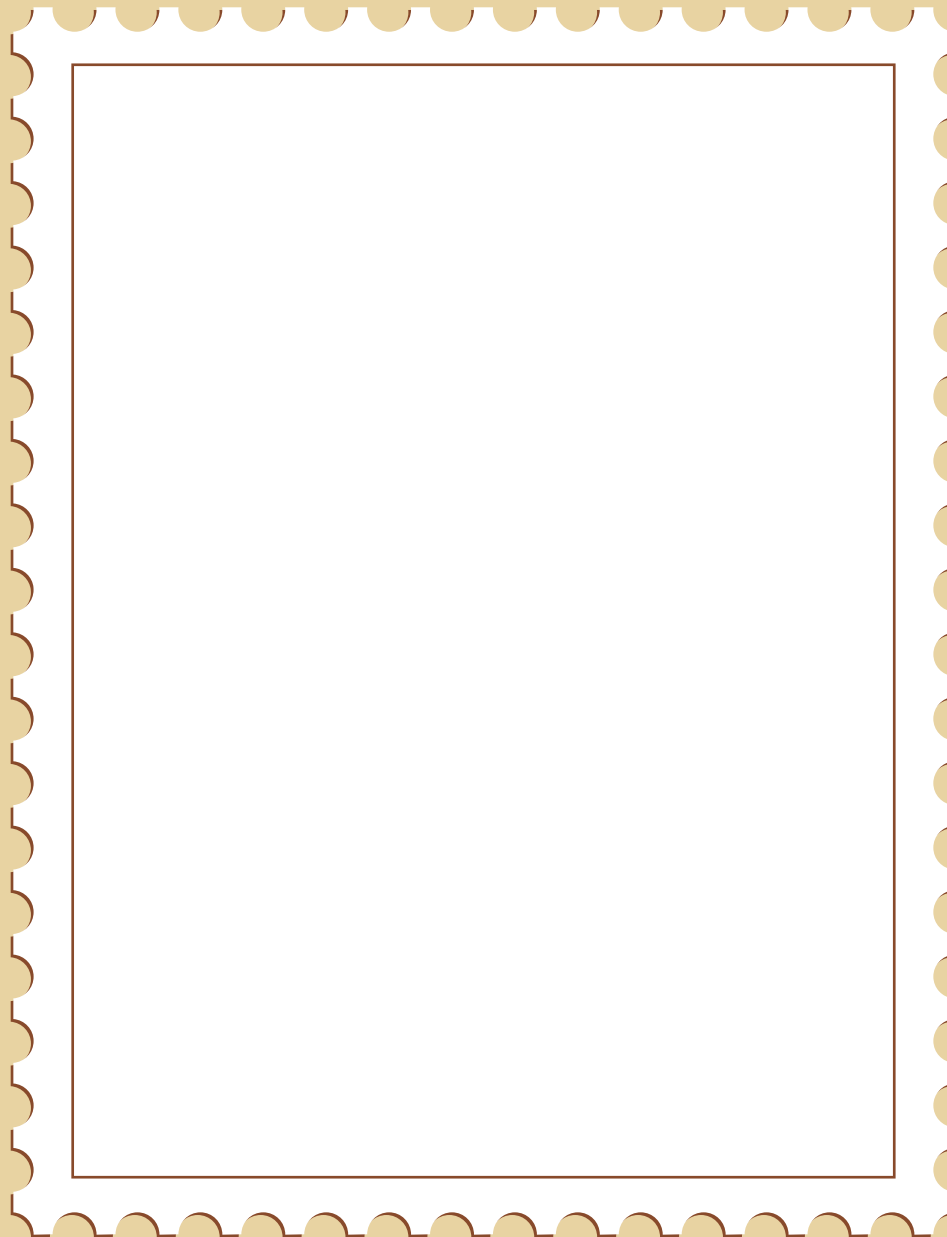
אם לא עסקתם בנושא בעבר, ספרו לילדים מעט על ירושלים. הציגו את נושא הפעילות: תחרות ציור בול קק"ל לכבוד ירושלים, ושאלו את הילדים מה לדעתם צריך להיכלל בבול שכזה. הפנו את תשומת לב הילדים לתמונות ירושלים שתלויות בכיתה והסבירו מה מופיע בכל תמונה. חלקו את דפי השיר "ירושלים של זהב" לכל ילד, והשמיעו את השיר או שירו אותו. בקשו מהילדים לציין אילו מאפיינים חזותיים של ירושלים ניתן לקחת מתוך השיר ולהראות בעיצוב הבול. ספרו על הבית הנוסף של השיר שכתבה נעמי שמר לאחר איחוד העיר במלחמת ששת הימים. חלקו לילדים את דפי מסגרת הבול ובקשו מכל ילד לצייר את הצעתו לעיצוב. לסיום, ערכו תערוכה שבה כל ילד מסביר את בחירתו. איספו את הציורים לתוך מעטפה ושילחו אותה למטה התחרות בקק"ל.

נעת, נותר רק לחכות להחלטת השופטים...

תחת ציור בול קס"ל

מסגרת לציור בול

פעילות מס' 2 עץ בירושלים

מטרות הפעילות:

הכרת ההיסטוריה של ירושלים ממלחמת השחרור ועד מלחמת ששת הימים; המחשת החשיבות והערך של נטיעת עצים והטיפול בהם.

סוג הפעילות:

סיפור, דיון ומשחק.

קבוצת הגיל:

כיתות א'-ו'.

הזמן:

כשעה.

המקום:

בכיתה ובחוץ.

עזרים:

סיפור להקראה, חמישה עותקים של כרטיסיות הסיפור, שתילים וציוד לנטיעות (שתילי פרחים, שיחים או עצים, ציוד חפירה, כלים להשקייה).

ציוד חלופי לפעילות ללא נטיעות:

גליל של טפט נדבק ושקוף, מספרים, מנקב, חוט קש לכל ילד.

סל מונחים:

המצור על ירושלים, הקו העירוני, מלחמת ששת הימים, גבול, שטח מפורז.

מהלך הפעילות

הקריאו את הסיפור "עץ בירושלים".

נהלו עם הילדים דיון: מה הם חושבים על החיים בירושלים, כפי שתוארו בסיפור: בזמן המצור, בתקופת הקו העירוני, בתקופת מלחמת ששת הימים (לסיום, ניתן לערוך השוואה עם החיים היום בסמוך לגבול). שאלו:

< מה נתן עמוס לעץ ומה החזיר לו העץ בתמורה?

< מדוע חשוב לטעת עצים במדינת ישראל?

חלקו את הכיתה לחמש קבוצות ותנו לכל קבוצה עותק של כרטיסיות הסיפור. בקשו מכל קבוצה לסדר את כרטיסיות הציורים לפי מהלך האירועים, כפי שהתרחשו בסיפור.

לסיכום, צאו לחצר בית הספר, חלקו לילדים שתילים וקיימו נטיעה חגיגית. הסבירו, שמעתה כל ילד ממשיך לטפל בשתיל שלו ולדאוג לו, כמו עמוס בסיפור.

אם אין אפשרות לטעת, ניתן לקיים פעילות יצירה מעלים ומפרחים של עצים וצמחים.

הכינו סימניית צמחים לספר: צאו לחצר ואיספו עלים שונים, חלקי ענפים ופרחים. כעת חזרו לכיתה וחלקו לכל ילד מלבן של טפט שקוף. הנחו את הילדים לפזר על צדו האחד של המלבן את העלים והפרחים שאספו, ולקפל את המלבן לשניים, כך שהעלים והפרחים נשארים דבוקים ומוגנים. לאחר מכן כל ילד גוזר כרצונו את השוליים העליונים והתחתונים. אפשר גם לנקב חור בקצה הסימנייה ולקשור חוט מקש לקישוט.

עץ בירושלים

מאת אלמוג צחר

כשנולד עמוס בירושלים בשנת 1945 השמחה היתה גדולה. תינוק ראשון היה, בשכונה של עולים חדשים, והשירה והריקודים בבית החרישו את בכיו של התינוק. אביו, שלא ידע אושר כה גדול מימיו, יצא לחצר ונטע לכבודו שתיל של עץ, שיגדל ויפרח יחד עם עמוס ויהיה לו לחבר.

מיום שלמד ללכת לימד אבא את עמוס להשקות את העץ, לעדור את האדמה שסביבו ולנכש עשבים שוטים, ואמר: "זכור, בני, לעץ נשמה וחיים משלו. אם תטפל בו יפה יאחז באדמה ולא ירפה ממנה, וכך תישאר אדמתך ואדמתו לעולם."

הימים עוברים וארץ ישראל סוערת. המנדט הבריטי עומד להסתיים, מלחמת השחרור פורצת. ירושלים נתונה במצור - הערבים יורים ומעכבים את השיירות שמנסות להביא אספקה לעיר וגם מנתקים את אספקת המים.

גם בבית של עמוס קשה במצור. אמא משתמשת במעט המים לבישול ולשתייה ובמה שנותר רוחצת את עמוס, ומי הרחצה משמשים גם לכביסה, ואז לניקיון, ולהשקות את העץ הצעיר כמעט אי אפשר.

"מה יהיה?" שואל אבא את אמא בסופה של עוד ארוחת ערב דלה. אבל לאמא אין תשובה.

והנה, הגיע יום 30 בנובמבר 1948 ובבית נטוש בשכונת מוסררה יושבים משה דיין, מפקד מחוז ירושלים, ועבדאללה תל, המפקד הירדני, ומשרטטים בעיפרון אדום קו על מפת ירושלים. "זה יהיה קו הפסקת האש, הקו שיפריד בינינו באופן זמני, עד שישבו המנהיגים ויחליטו על קו מדויק", אומר משה דיין ומסמן. עבדאללה תל מהנהן ומשרטט גם הוא.

לבסוף, הפך הקו הזמני לקו סופי, "הקו העירוני" שמו והשטח שתחת חוד העיפרון ובין שני הקווים הפך לשטח מפורז - לא ירדני ולא ישראלי, שטח של ריות, מוקשים וביצורים.

הקו עובר וחוצה בתים, שכונות וחצרות וגם את חצר משפחתו של עמוס חילק משה דיין בבלי דעת לשניים. הבית והחצר הקרובה אליו נותרו בשטח ישראל, אבל אביו, העץ של עמוס וחלק החצר המרוחק יותר נמצאים תחת הקו, בשטח המפורז, וגדר נבנית ומפרידה בין הבית והעץ וחיילים מהעבר השני צופים ומכוונים רובים.

שמחה בביתו של עמוס על תום המלחמה, על המדינה החדשה, אבל עצוב אבא על העץ, שלא יוכלו לטפל בו מעכשיו, כי הרי הוא נמצא מעבר לגבול. עצוב אבא ועצוב עמוס, ובמהרה מתחיל גם העץ להתעצב - עליו נובלים וגזעו מתכופף וכאילו הוא אומר "עזרו לי, אני זקוק לכם, אינני גדול מספיק כדי להסתדר לבד מעבר לגבול..."

יום אחד, כשישבו בחלון והסתכלו על העץ שאל עמוס: "אבא, מה יהיה על העץ שלי? האם ימות?" ואבא חשב רגע, ואמר לעמוס: "אעשה הכל כדי שזה לא יקרה, בני."

בלילה חיכה אבא בבגדיו עד שכולם כבר ישנו. הוא הכין את חפירה ומכוש והמתין, מביט בחלון ומחכה לחילופי השומרים של שעת חצות. כשראה את החיילים הירדנים עוזבים את העמדה, יצא בלב פועם וזחל וחמק בין השיחים. הוא רץ שפוף עד העץ של עמוס, והחל לחפור תעלה, שתוליך חזרה אל הבית. הוא ניסה לטפס ולחפור בשקט, ליבו הולם ומפרפר כל כך, והוא חושב - "מהר, מהר, אסור שישמעו, אסור שיראו, הרי החיילים הירדנים יכולים לחשוב שאני מנסה להסתנן ולעבור את הגבול, ואז הם ירו בי בלי לשאול שאלות..."

חפר אבא בחסות החשכה, חפר וחפר תעלה צרה ומוסתרת בין השיחים, פילס דרך בין האבנים עד שהגיע חזרה אל הבית וחצה את הגדר מתנשף. בחיוך מותש עמד והסתכל במעשה ידיו. "עכשיו", חשב לעצמו, "עכשיו נוכל לטפל בעץ של עמוס מרחוק."

למחרת בבוקר הראה אבא לעמוס את קצה התעלה שחפר. "אתה רואה בני, דרך התעלה הזו יגיעו מים לעץ שלך. נוכל להשקות ולדשן אותו וכך יגדל ויפרח שוב כמו בעבר. זכור, העץ שלך ובאחריותך ואם תטפל בו היטב תהיה גם האדמה שמתחתיו שוב שלך ביום מן הימים." ואכן, עמוס הביא דלי מלא מים אל התעלה מידי שבוע והעץ שב והתחזק, גזעו הזדקף ואפילו פרחים פרחו על ענפיו עם בוא האביב. ועמוס אהב את העץ מרחוק, ובכל פעם ששפך מים אל התעלה שחפר אבא, חשב: "חבל, חבל שלא אוכל לשבת בצילו של העץ שלי ולטפס על ענפיו..."

כשהיה עמוס בן ארבע, התאספו כולם במרפסת הבית להקשיב לרדיו. דוד בן גוריון, ראש ממשלת ישראל, הכריז על ירושלים כבירת ישראל. השמחה והגאווה היו גדולות. ירושלים שלנו, בירה אמיתית, עם פרלמנט ואוניברסיטה...

עוד שנה ועוד שנה עברה. ערב אחד השקיף עמוס על העץ שלו מן החלון. פתאום הבחין בצמרתו בכתם של עלים צהובים. "אבא, בוא והסתכל, העץ חולה!" קרא.

אבא הביט והינהן בפנים מרצינות. "נצטרך להתייעץ במומחה". אמר. הוא הראה לעמוס צילום בעיתון של אותו שבוע ובו נראה איש חסון ומשופם נוטע עץ. "זה האגרונום הראשי של קק"ל. אגרונום הוא רופא עצים מומחה, כל היום הוא מטפל בכל השתילים והעצים ביערות קק"ל בכל הארץ. נכתוב לו מכתב, נספר לו על העץ שלנו ונבקש את עזרתו."

אותו ערב ישבו עמוס ואבא וניסחו מכתב אל האגרונום, רופא העצים. אבא כתב ועמוס הוסיף למטה: "בכבוד רב, אבא ועמוס" אחרי הכל, הוא כבר יודע לכתוב בעצמו, הרי תלמיד כיתה א' הוא. אבא שלח את המכתב בבוקר וכל יום בשובו מבית הספר חיכה עמוס לדואר שיביא את התשובה. הוא דאג לעץ. הכתם הצהוב הלך והתפשט, וקצה הגזע נראה מצהיב גם כן...

יום אחד הגיע המכתב המיוחל. עמוס רץ וקרא "אבא, אבא, המכתב מהאגרונום הגיע, נציל את העץ שלי, מהר, מהר..."

אבא קרא את המכתב בקול, אבל עמוס לא הבין הרבה - האגרונום המליץ על תערובת של חומרים שונים שיש להוסיף למי ההשקיה. מיהרו עמוס ואבא לחנות וקנו את החומרים המיוחדים - תרופות עצים אמיתיות. אבא עירבב לפי ההוראות והוסיף לדלי של מים, וביחד שפכו את המים לתעלה המשקה את העץ. והחיילים הירדנים מסתכלים ומתפללים - מה שופכים הילד היהודי ואבא שלו על האדמה בכזאת רצינות?

כל שבוע הכינו עמוס ואבא את התרופה והשקו בה את העץ, ועמוס משקה וחושב: "לו רק יכולתי ללטף את עליו של העץ שלי, ללחוש מילות עידוד אל הגזע שלו..."

עברו שלושה שבועות והכתם הצהוב החל מצטמצם. "העץ מבריא!" קרא עמוס, מאושר. הוא כתב עם אבא מכתב תודה לאגרונום של קק"ל וסיפר לו על ההצלחה.

ועמוס גדל, החכים והתבגר, פרח וצמח והפך לנער, והעץ גדל גם הוא, ענפיו התעבו והסתעפו ועלווה ירוקה וסבוכה כיסתה את צמרתו. עמד העץ מעבר לגבול, מעבר לקו העירוני, ונראה כאילו הוא מנסה לשלוח ענפים אל החצר, להודות לעמוס, להחזיר לו אהבה.

הגיעה שנת 66 ועמוס כבר בן 21, קצין בצה"ל. אבא מחכה בבית למכתב מבנו, המשרת בצנחנים, וקורא על מבצעים של גבורה ועל מקומות רחוקים בצפון ובדרום... ועמוס מפקד מוכשר: שולט בפלוגתו ביד חזקה ומבצע עם חייליו משימה אחר משימה - הם נלחמים במחבלים, שומרים על ישובי הגבול... ובשנת 67, עם פרוץ מלחמת ששת הימים נשלחה פלוגתו של עמוס דווקא הביתה, לירושלים.

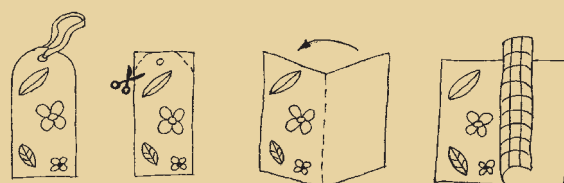
"סוף סוף תאוחד העיר שלנו", אמר עמוס לאימו ולאביו כשהגיע לרגע הביתה, מפוייח ועייף לקחת עוגה שאפתה אימו לחיילים ולנשק להוריו. החושך ירד, ובחסות הלילה נלחמו החיילים והתקדמו, והגיעו ממש עד לגבול הקו העירוני, סמוך לביתו של עמוס. אבל הירדנים ירו ללא רחם, וצלף אחד, אכזרי במיוחד חיכה שינסו להתקדם וירה שוב ושוב, יריות מדויקות, קטלניות, לעבר חייליו של עמוס. הפלוגה נבלמה. כל אימת שניסו להרים ראש לרגע שרקה ירייה מעליהם.

לפתע עלה רעיון בראשו של עמוס. הוא הציץ מעבר לסלע שמאחוריו הסתתר וחיפש צמרת גבוהה, ירוקה וסבוכה שמסתירה את שמי הלילה. "אחרי!" קרא, והחיילים זחלו בין טרשים ואבנים, בין יריות שורקות ופיצוצי מוקשים, עד שמצאו עצמם לפתע תחת מחסה: גזע של עץ עבות היה לידם, צמרת סבוכה הסתירה אותם מעיני הצלפים... העץ של עמוס! באותו לילה פרצו חייליו של עמוס את הקו העירוני והשתתפו בשחרור ירושלים.

בשביעי ביוני 1967, בשעה עשר בבוקר, הגיעו לוחמי הצנחנים אל הכותל המערבי, שרידו של בית המקדש. ירושלים אוחדה. המלחמה הסתיימה. אבל עבור עמוס היתה לאיחוד משמעות נוספת: סוף סוף ישב תחת העץ שלו, שהציל אותו ואת חייליו, ליטף את עליו, חיבק את גזעו העבה ונזכר בדברי אביו: "אם תטפל יפה בעץ שלך - יאחז באדמה ולא ירפה ממנה, וכך היא תישאר שלו ושלך לעולם."

עץ הברזל סיפורי חיים

שלבי הכנת הסימניה >>

פעילות מס' 3 עץ הזמן

מטרות הפעילות:

הכרת ההיסטוריה של ירושלים באמצעות משחק חווייתי.

סוג הפעילות:

הרכבה ויצירה.

קבוצת הגיל:

כיתות א'-ו'.

הזמן:

שעתיים.

המקום:

בכיתה.

עזרים:

עותק של חלקי פאזל לכל זוג ילדים, מספרים, צבעים.

סל מונחים:

ציר זמן, היסטוריה, בירת ישראל, עיר דוד, איחוד ירושלים, המנדט הבריטי, ריאות ירוקות.

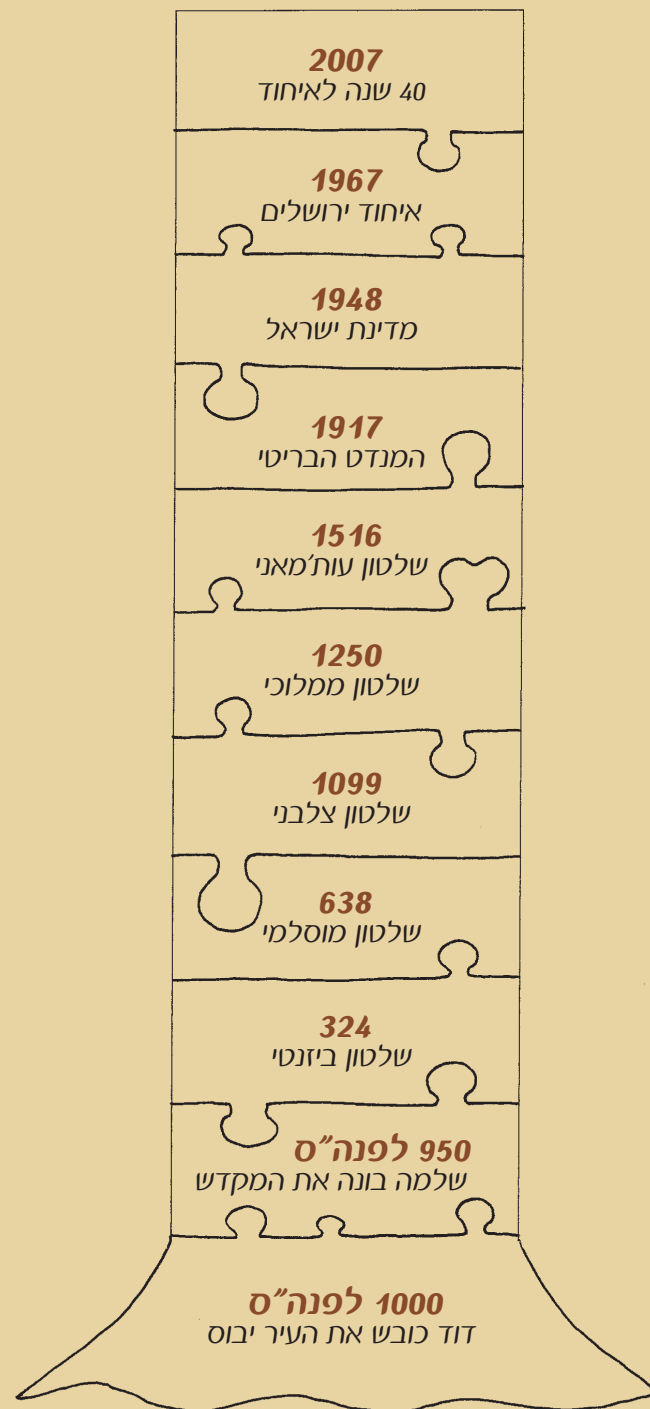
מהלך הפעילות

בקשו מהילדים להתחלק לזוגות. חלקו לכל זוג דף עם חלקי פאזל עץ הזמן ובקשו מהילדים לצבוע את החלקים, לגזור אותם ולהרכיב את גזע העץ, תוך שהם נעזרים בצורות הפאזל ובשנים הכתובות עליהן. לאחר שסיימו להרכיב את הפאזל, בקשו מהילדים להדביק את הגזע המוכן על דף ולצייר את צמרת העץ בעצמם. בתוך הצמרת עליהם לכתוב אסוציאציות שמעלה בהם העיר ירושלים, תקוות ומשאלות שיש להם לגבי העיר בעתיד. לסיום, תלו בכיתה "יער" של עצי זמן, עברו עם הילדים ביניהם ונסו להתעכב על אסוציאציות שחזרות פעמים רבות. לאחר מכן, קיימו דיון על עתידה של העיר, כפי שעולה מהציורים. שאלו: מדוע מוצגת ההיסטוריה של ירושלים דווקא בצורת עץ? תשובות אפשריות:

< תחילתה של ירושלים כבירת ישראל בימי דוד המלך והיא צומחת וגדלה כעץ עד ימינו. אם נמשיך לטפל בה ולשמור עליה תמשיך לגדול ולשגשג.
< העיר מוקפת טבע, חורש ויערות, שמייפים את סביבתה לאורך כל תקופות ההיסטוריה ויוצרים סביבה ריאות ירוקות החשובות לאיכות החיים בה. קק"ל נאבקת לשמירת היערות הללו, כדי להבטיח לירושלים עתיד נקי, מזמין ובריא יותר.

עץ הזמן לוא"ל

פעילות מס' 4 יער ירושלים

מטרות הפעילות:

הכרת החי והצומח ביער ירושלים והבנת האיום המרחף מעל קיומו כתוצאה מהתפתחות העיר.

סוג הפעילות:

פעילות משולבת.

קבוצת הגיל:

כיתות ג'-ו'.

הזמן:

כשלוש שעות.

המקום:

בכיתה.

עזרים:

חמישה עותקים של קלפי דומינו יער ירושלים, תמונת דוד בן גוריון נוטע עץ ביער ירושלים, כ-20 דפי עיר, כביש, אזור תעשייה.

סל מונחים:

פירמידת מזון, מערכת אקולוגית, יער ירושלים, תכנית ספדי, ריאות ירוקות.

מהלך הפעילות

חלקו את הכיתה לקבוצות של שלושה ילדים ותנו לכל קבוצה תמונה וקטע מידע קצר על חיה או של צמח המצויים ביער ירושלים. בקשו מהילדים לקרוא את הקטע ולחבר חידה על אודות החיה או הצמח שלהם.

לאחר שסיימו, הילדים מקריאים את החידה וחברי שאר הקבוצות מנסים לפתור אותה. רשמו את הפתרונות על הלוח, כך שתיווצר רשימה של צמחים ובעלי חיים החיים ביער.

ספרו לתלמידים, שכל החיות והצמחים הללו חולקים בית משותף ובקשו מהם לנחש היכן הוא נמצא.

ציירו על הלוח פירמידת מזון (היעזרו בדוגמה המצורפת למערך) והסבירו שביער מתקיימת מערכת אקולוגית מורכבת ושכל חיה זקוקה לצמחים ולחיות האחרות כדי להתקיים. ציינו שבתחתית המזון נמצאים צמחי היער, מעליהם אוכלי העשב, מעליהם הטורפים וטורפי העל. הסבירו על מעברי האנרגיה בתוך הפירמידה.

כעת, בקשו מכל קבוצה למקם את החיה שקיבלה ברמה המתאימה של פירמידת המזון ביער ירושלים. שאלו: מה יקרה אם אחת מהחיות תיעלם? מה יכולה להיות הסיבה לפגיעה באחת הרמות של הפירמידה?

הדביקו על הלוח דמות אדם ושאלו: מה מקומו של האדם בפירמידת המזון האקולוגית? האם לאדם "תוצרי לוואי" שעלולים להשפיע עליה?

הקריאו מדבריו של האדריכל הירושלמי זאב שיינברג:

"מעמדה של עיר לא נקבע על פי כמות הדונמים ומספר התושבים שלה. וואשינגטון למשל, קטנה שבעתיים מניו יורק. כלום 60 מיליון התושבים של מקסיקו סיטי עושים אותה לעיר בירה מושכת יותר? האם מרחב ההתפשטות המצומצם של מנהטן או ונציה פוגע באיכות? ירושלים היא כמו היהלום שבכתר היהודי. בשביל תבן יש צורך באסם גדול. יהלום מלטשים בקפידה, מסירים ממנו שכבות מיותרות ואורזים בקופסה קטנה וחיננית. מרכז רפואי מתקדם, אוניברסיטה בעלת שם, תזמורת פילהרמונית בעלת מוניטין עולמיים ומוזיאונים חשובים יתרמו לביסוס מעמדה של הבירה יותר מאשר עוד כמה עשרות אלפי תושבים ועוד כמה אלפי דונמים ועוד סיסמאות."

חלקו את הכיתה לחמש קבוצות ותנו לכל קבוצה ערכת קלפי דומינו.

הסבירו את המשחק: בכל קלף חידה ותמונה. המטרה היא ליצור שרשרת של קלפים, ולצרף לכל חידה את הפתרון שלה המופיע בתמונה. בכל פעם מניחים קלף וצריך לגלות מה הקלף המתאים, כדי להמשיך את השרשרת: ילד ראשון מניח קלף, מקריא את החידה והילד שמחזיק בקלף, שבו תמונת החיה או העץ המתאימים לפתרון החידה, מניח את הקלף שלו בצמוד לקלף הראשון, וכן הלאה.

בקשו מהילדים לשחק וליצור מעגל של צמחים וחיות. הקבוצה הראשונה שתשלים את המעגל תזכה בנקודה.

לאחר שבדקתם את הפתרון, הניחו במרכז המעגל, שיצרה כל קבוצה, דף עיר. ספרו לתלמידים שכל החיות והצמחים בדומינו גדלים ומשגשים ביער ירושלים, שניטע סביב העיר בשנות החמישים. הראו את התמונה של בן גוריון.

אבל, הנה מגיע משתתף חדש למשחק.

הניחו עוד דף עיר במרכזו של כל מעגל והסבירו, שהעיר גדלה ומתרחבת ואין ברירה אלא להוסיף בניינים. הניחו עוד דף עיר ועוד אחד וכך כסו את כל המעגל וגם חלק מהחיות. ספרו שאין ברירה, אלא לוותר על שטחי יער, כי העיר גדלה, אחרי הכול זוהי בירת ישראל. הוסיפו וכסו את כל החיות והעצים בדפי כבישים ובאזורי תעשייה.

שאלו את התלמידים: איך הם מרגישים אחרי שהיער, החיות והצמחים שבו נעלמו? איך, לדעתם, מרגישים תושבי ירושלים?

ספרו על תכנית ספדי שאיימה לכסות חלקים נרחבים מהיער ועל המאבק נגדה (היעזרו בנספח לחוברת זו).

ספרו שירושלים משתרעת כיום על לא פחות מ-120 אלף דונם, פי שניים וחצי יותר משטחה של תל אביב.

שאלו: האם עיר בירה חייבת להיות עיר גדולה מאוד?

בקשו מהתלמידים לחשוב: איך הם רואים את עתידה של ירושלים? האם הם יכולים לחשוב על חלופות לתכניות, כמו תכנית ספדי, שיפגעו פחות במערך הטבע העדין המקיף את העיר ומהווה חלק מייחודה?

הציעו חלופות לדוגמה: שימוש בעתודות בנייה ועיבוי תשתיות קיימות, בנייה לגובה שאינה מתפרסת על שטחים גדולים, חיזוק התחבורה הציבורית אל העיר ובתוכה, ריכוז אזורי תעשייה סביב מוקדים עירוניים קיימים, פיקוח הדוק על איכות הסביבה וכדומה.

בן גוריון נוטע עץ ביער ירושלים, שנות החמישים (של המאה הקודמת)

אורן ירושלים

עץ ירוק עד בעל עלים דמויי מחט. מבלבל ופורח באביב. פירותיו, האיטרובלים, מלאים בזרעים קלים ובעלי כנף שנפוצים ברוח. האורן חי כ-80 שנה ואינו מתחדש לאחר שרפה. הוא שואף לאור וגדל היטב באדמה סלעית או גירית. אורן ירושלים הוא היחיד מבין האורנים בארץ שגדל גם בר. קרן קימת לישראל נטעה את מרבית יערות האורנים בארץ. אורנים הם עצי ייעור חשובים וגם העצים הנכרתים ביותר בעולם לצורך תעשייה, כולל תעשיית רהיטים, ולבניין.

ברוש

עץ ירוק עד בעל עלים דקים ומאורכים דמויי מחטים. פורח באביב. פירותיו איטרובלים כדוריים וקשיחים, המכילים את הזרעים. עצי ברוש יכולים להגיע לגיל מופלג של מאות שנים. העץ מתחדש לאחר כריתה ומצמיח גזע וענפים חדשים. בארץ יש ככל הנראה ברושי בר בודדים בלבד, רובם נטועים. הברוש הוא אחד העצים שהובאו לירושלים בימי שלמה המלך לשם בניית בית המקדש. בשטחי חקלאות הברוש משמש כשובר רוח, כמספק הגנה וכתוחם גבולות. בתעשייה הוא משמש לבניית תיבות לאריזה, לייצור עמודים וסמוכות בחקלאות.

עץ זית

עץ ירוק עד, שעליו כסופים בצידם התחתון. נופו רחב וגזעו מפותל ועבה. הזית פורח באביב ומואבק בעיקר באמצעות הרוח. פירותיו מבשילים עד חודש דצמבר ומשנים את צבעם מירוק לסגול ולשחור. הזית מאריך חיים וגילו יכול להגיע למאות שנים. עצי זית עתיקים מאוד אפשר למצוא בגת שמנים בירושלים. הזית הוא מעצי הפרי הראשונים שביתו על ידי האדם. הזית הוא אחד הגידולים החקלאיים החשובים בארץ ישראל. קטיף הזיתים נקרא 'מסיק'. מהזיתים מכינים שמן למאכל, לרפואה, ולקוסמטיקה, ועוד.

עץ תאנה

פיקוס התאנה הוא עץ נשיר חורף בעל עלים גדולים דמויי כף יד. פירות התאנה צומחים במקובץ בתפרחת הנקראת "פגה". התאנים, שמבשילות בחודשי הקיץ, הן התפתחות של פגה, שהופרתה על ידי צרעות. עצי תאנה צומחים בר ליד מעיינות, נחלים ובקרבת מערות. מקורם בהרי איראן, עירק ותורכיה, אולם הם ידועים בישראל מתקופת המקרא. התאנה היא בין עצי הפרי החשובים בארץ. לתאנים מיובשות ערך תזונתי גבוה והן נשמרות זמן ממושך.

סתונית ירושלים

הסתונית, צמח פקעת ממשפחת השושניים, היא אחד מפרחי הבר הגדולים והיפים בישראל. הפרח הענק של סתונית ירושלים הוא הפרח הגדול בארץ. לפרח הסתונית משפך ורוד ענק וצינור כותרת ארוך מאוד הנמשך לתוך האדמה. המקום היחידי בעולם שבו גדלה סתונית ירושלים הוא ישראל. סתונית ירושלים גדלה בקרקעות טרה-רוסה כבדות בעמקי ההרים ובשדרת ההר. היא פורחת בסתיו ללא עלים, פרחיה ממוקמים קרוב לפני הקרקע והם בוהקים בצבע ורוד על רקע האדמה היבשה. שמה נגזר מעונת הפריחה שלה - הסתיו. מוצאה בצפון תורכיה ובמורדות הים השחור. פקעת הסתונית מכילה חומר המשמש לייצור תרופה נגד סרטן.

צבי

הצבי הוא אחד מבעלי החיים המזוהים ביותר עם ארץ ישראל. זוהי חיה יפה ואצילית, זריזה ובעלת חושים חדים שהיתה נפוצה מאוד בארץ; נפגעה קשות מציד בעבר, אך השתקמה חלקית בזכות המגבלות שהוטלו על הציידים. הצבי פעיל בשעות היום ובלילות מוארים. הזכרים חיים בטריטוריות המסומנות על ידי תחנות ריח וקל לזהותם לפי הקריינים שלהם. לנקבות קרניים קטנות בהרבה והן חיות בלהקות ונודדות עם העופרים בין טריטוריה לטריטוריה. הצבי ניזון מעלי שיחים ועצים שונים ואף מסייע להפצתם.

שועל

יונק קטן ממשפחת הכלביים. אזניו זנבו הארוכים ואישון העין המאונך שלו מהווים סימני היכר אופייניים. השועל נפוץ בכל אזורי הארץ. הוא טורף, הניזון ממכרסמים, מציפורים, מחרקים, מפירות, מירקות ומשאיות מזון ממזבלות. השועל פעיל בלילה; חי במחילות שחפר בעצמו או שהוא משתכן במחילות שנחפרו על ידי חיות אחרות, כמו גריות או דרבנים. השועל טריטוריאלי וחי בזוגות או במשפחות. בפולקלור של עמים רבים נחשב השועל לבעל חיים פיקח במיוחד. במציאות, הוא מביא תועלת לאדם באכלו מכרסמים וחרקים שונים.

חוגלה

עוף שכיח ונפוץ בארץ. החוגלה חובבת מדרונות סלעיים בהרים ובגבעות, המכוסים צמחייה דלילה. היא מעדיפה ללכת ולרוץ ועפה רק כאשר הסכנה קרובה מאוד. החוגלה אוכלת בעיקר זרעים, פקעות ובצלים, אבל גם חרקים. היא חיה בלהקות במשך רוב חודשי השנה ומרבה להשמיע קולות קרקור, בעיקר בשעות הבוקר והערב. הקן שהחוגלה מטילה בו את ביציה הוא גומה שטוחה באדמה, בדרך כלל בין שיחים או בצל סלע, שהחוגלה יוצרת ומרפדת רק מעט. האפרוחים שבוקעים צועדים אחרי אימם ומתחבאים, כשהיא מזהירה אותם, מפני סכנה מתקרבת.

דרבן

הדרבן הוא המכרסם הגדול ביותר בארץ. הקוצים המעטרים את גופו הם גלגול של שערות; בין הקוצים מכוסה גופו של הדרבן בפרווה המגינה על עורו העדין. הדרבן נפוץ בכל הארץ, לרבות באזורים המיושבים בצפיפות. רוב מזונו הוא בצלים, פקעות וקני שורש של צמחים שונים והוא חופר ומעלה אותם מתוך האדמה. באביב הוא ניזון מירק וגורם נזקים לחקלאות באכלו ירקות, אבטיחים ומלונים. הדרבן אינו זקוק לשתייה והוא מפיק את המים מתוך הצמחים שהוא אוכל. הוא בעל חיים לילי, אשר שוהה במשך היום במחילה שחפר. הדרבנים חיים בדרך כלל בזוגות או במשפחות. בשעת סכנה הם בורחים בריצה מהירה, כאשר הם זוקרים את קוציהם ומשמיעים נשיפות צרודות. אם אין להם אפשרות לברוח הם זוקרים את הקוצים ומנתרים אחורה או הצידה לעבר התוקף.

בז

הבז הוא דורס יום, צייד מהיר שרודף אחרי טרפו באוויר ובשטחים פתוחים. המקור הוא כלי הצייד העיקרי של הבז, שלא כמו בדורסים אחרים. הוא ניזון ממגוון של בעלי חיים, החל בחרקים ועד לעופות גדולים ויונקים קטנים. צלילתו של הבז מן האוויר היא מהמהירות ביותר בין העופות. זו הסיבה לקיומם של בזים מאולפים למטרות ציד. הבזים אינם בונים קן, אלא משתמשים בקינים נטושים של ציפורים אחרות או בחללי עץ, בבניינים ובמדפי סלע ללא כל ריפוד.

פתרונות לחידת הדומינו

זנב לי ארוך וגדול ושעיר
אין כמוני חיה ערמומית בעיר.
אתחמק בלילות, שאלה לא אשאל,
מי אני?

שועל

יש לי כנפיים, זנב ומקור,
לא אוהבת לעוף למרות שאני ציפור.
אני שמנמנות ועגלגלה.
מי אני?

חוגלה

אני חי במחילה, מטייל בין עצים,
את אויבי אגרש בעזרת הקוצים,
היער שלי הוא מקום מצוין!
מי אני?

דרבן

תחתית ותחת הגפן כל אחד מוזמן לשבת,
עלי כמו כף יד מלטפת ואוהבת.
פירותי הם הכי מתוקים בשכונה.
מי אני?

עץ תאנה

פרחי ורדרדים, צורתם כדמעות,
עם הנץ האביב אכסה את הגבעות.
אל בצל שורש י אשאב ואשתה את המים.
מי אני?

סתונית ירושלים

אני ציפור קטנה אך קטלנית,
לטאה בשבילי - ארוחה אמיתית.
צוללת משמיים במהירות של פגז.
מי אני?

בז

בין ענפי מקננת ציפור
ובמחטים שלי לא תוכלו לתפור,
רגלי באדמה וראשי בשמיים.
מי אני?

אורן ירושלים

אני זקוף וגבוה, פירותי כדורים
אשקיף למרחק ומעבר הרים.
אין כמעט מי שמצליח לטפס לי על הראש.
מי אני?

ברוש

אני מקומי, עלי אפורים
ובין ענפי יצייצו ציפורים.
השמן שלי מכבב בכל בית.
מי אני?

עץ זית

בריצה מהירה, עם קרניים דקות
אוכל עשבים ואברח תוך דקות.
אין עוד כמוני חיה שובבית.
מי אני?

צבי

ניתן לצרף את האיורים המופיעים בקלפים לקטעי המידע

יש לי כנפיים, זנב ומקור,
לא אוהבת לעוף למרות שאני ציפור.
אני שמנמונת ועגלגלה.
מי אני?

עץ תאנה

אני חי במחילה, מטייל בין עצים,
את אויבי אגרש בעזרת הקוצים,
היער שלי הוא מקום מצוין!
מי אני?

חוגלה

זנב לי ארוך וגדול ושעיר
אין כמוני חיה ערמומית בעיר.
אתחמק בלילות, שאלה לא אשאל,
מי אני?

עץ
ברוש

תחתִי ותחת הגפן
כל אחד מוזמן לשבת,
עלי כמו כף יד מלטפת ואוהבת.
פירותִי הם הכי מתוקים בשכונה.
מי אני?

שועל

בין ענפי מקננת ציפור
ובמחטים שלי לא תוכלו לתפור,
רגלי באדמה וראשי בשמיים.
מי אני?

סתונית ירושלים

בריצה מהירה, עם קרניים דקות
אוכל עשבים ואברח תוך דקות.
אין עוד כמוני חיה שובבית.
מי אני?

אורן ירושלים

אני מקומי, עלי אפורים
ובין ענפי יציצו ציפורים.
השמן שלי מכבב בכל בית.
מי אני?

דורבן

פרחי ורדרדים, צורתם כדמעות,
עם הנץ האביב אכסה את הגבעות.
אל בצל שורש יאשאב
ואשתה את המים.
מי אני?

עץ זית

עיר ירושלים קלפי יפאון וזאון דומיו

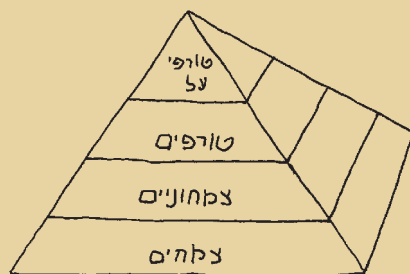
אני ציפור קטנה אך קטלנית,
לטאה בשבילי - ארוחה אמיתית.
צוללת משמיים במהירות של פגז.
מי אני?

צבי

אני זקוף וגבוה, פירותי כדורים
אשקיף למרחק ומעבר הרים.
אין כמעט מי שמצליח
לטפס לי על הראש.
מי אני?

בז

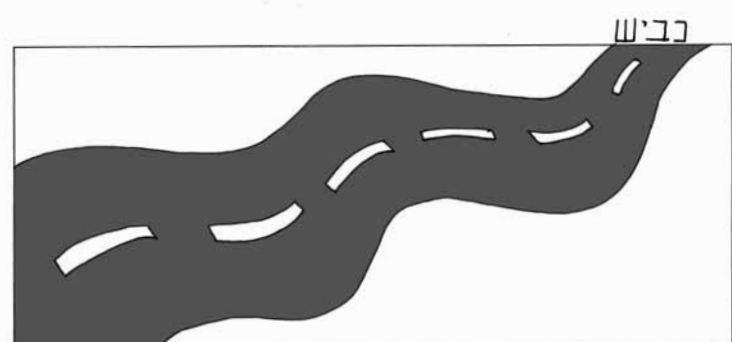
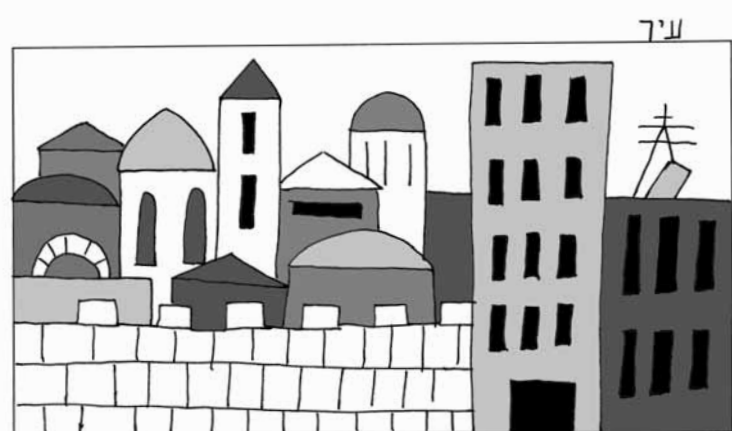
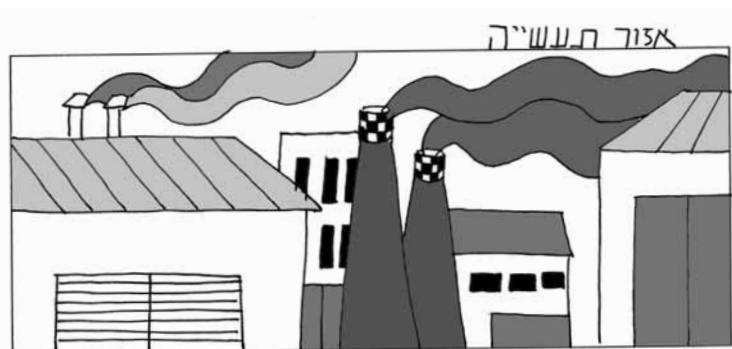

פירמידת המזון

יער ירושלים כרטיסיות חומות

פעילות מס' 5 משחק טריוויה כותל

מטרות הפעילות:

הכרת נושא איחוד ירושלים באמצעות משחק חידות חווייתי.

סוג הפעילות:

משחק חידות חווייתי.

קבוצת הגיל:

כיתות ה'-ו'.

הזמן:

כשעה.

המקום:

בכיתה.

עזרים:

לוח כותל, קלפים בצורת לבנים בארבעה צבעים (ראו הוראות בהמשך), ארבעה דפי מידע על איחוד ירושלים, שעון מעורר, דף שאלות למורה.

סל מונחים:

הכותל המערבי, איחוד ירושלים, מלחמת ששת הימים, מלחמת השחרור, הקו העירוני.

מהלך הפעילות

חלקו את הכיתה לארבע קבוצות שיתחרו זו בזו. תנו לכל קבוצה דף מידע הפוך וחמישה קלפים של לבן י כותל בצבע אחד. כוונו את השעון המעורר למדידת רבע שעה. הסבירו לילדים שעליהם לקרוא וללמוד את העובדות בדף, כדי לענות על החידות ולנצח בחידון. לאחר רבע שעה איספו את דפי המידע והכריזו על התחלת החידון. הקבוצה שתענה ראשונה תשובה נכונה, מניחה על לוח הכותל אחת מהאבנים שלה. הקבוצה הראשונה שתישאר בלי אבני כותל היא המנצחת. לאחר מכן, המשיכו את המשחק לקביעת מקום שני, מקום שלישי ורביעי. לסיום, נהלו בכיתה דיון על אודות החשיבות של איחוד ירושלים והדרכים לביטוי. הקדישו את דקות הסיום של השיעור לכתיבת פתקים להטמנה בכותל המערבי ושימו אותם במעטפה למשלוח לכותל.

דף מידע על איחוד ירושלים

במלחמת השחרור היתה המערכה בירושלים קשה וארוכה. הכוחות הערביים חסמו את הדרך לירושלים עבור היהודים ואף הפסיקו את זרם המים אליה. רק שיירות של משוריינים הצליחו לפרוץ לעיר במחיר דמים כבד ולהביא לה אספקה. לבסוף נשארה ירושלים המזרחית תחת שלטון ירדני ומפקד חטיבת "עציוני", משה דיין, והמפקד הירדני, עבדאללה תל, שרטטו את הקו העירוני - קו הפסקת אש זמני, שהפריד בין ירושלים הירדנית לישראלית. הר הצופים והאוניברסיטה נותרו כמובלעת בתוך השטח הירדני. מדי שבועיים יצאו שיירות אספקה מהצד היהודי אל עבר המובלעת. הקו העירוני הגדיר את הגבול ואת השטח המפורד בין המדינות ל-19 שנה. בדצמבר 1949 הכריז בן גוריון על ירושלים כבירת ישראל.

ב-1967 פתחה ממשלת אחדות, בראשות לוי אשכול, במלחמת ששת הימים, לאחר תקופה ארוכה של איומים וסנקציות מצד מצרים ירדן וסוריה.

במבצע מוקד, שפתח את הלחימה, הושמד לחלוטין חיל האוויר של מצרים ורוב המטוסים של מדינות האויב האחרות. פקודת "סדין אדום", שם הקוד לפתיחת המלחמה, ניתנה ב-5 ביוני והכוחות היבשתיים של צה"ל החלו בלחימה.

בירושלים הפגיזו הירדנים את העיר היהודית וכבשו את ארמון הנציב. עד מהרה החל צה"ל להדוף את הירדנים ולהתקדם לתוך שטחם.

ב-7 ביוני 1967, בשעה עשר בבוקר, הגיעו לוחמי חטיבת הצנחנים בפיקודו של המח"ט מוטה גור אל ליבו של העם היהודי - רחבת הר הבית והכותל המערבי - שרידו של בית המקדש, שהיה עד אז מעבר לגבול.

הרב שלמה גורן תקע בשופר. הרמטכ"ל יצחק רבין, ושר הביטחון משה דיין באו לבקר בכותל. אחריהם הגיעו גם המוני עם ישראל. ירושלים אוחדה.

להכנת לוח כותל וקלפים של אבני כותל (לחלוקה לארבע קבוצות):

צלמו את הלוח בהגדלה חמש פעמים:

פעם אחת על נייר לבן עבור הלוח המרכזי וארבע פעמים נוספות על נייר בצבע שונה כל פעם. גזרו את האבנים מתוך הצילומים הצבעוניים (אפשר להדביק על בריסטול לפני הגזירה).

1. הרמטכ"ל בזמן מלחמת ששת הימים היה...
א. מוטה גור
ב. משה דיין
ג. יצחק רבין
2. החטיבה ששחררה את הכותל נקראה...
א. חטיבת שריון
ב. חטיבת הצנחנים
ג. חטיבת גולני
3. הקו העירוני היה
א. קו גבול שהפריד בין ירושלים הירדנית והישראלית
ב. קו המחבר את הערים הגדולות בישראל
ג. קו גבול בין העיר ירושלים לכפרי הסביבה
4. באיזו שנה שוחררה ירושלים:
א. 1967
ב. 1956
ג. 1948
ד. 1973
5. באיזו מלחמה אוחדה ירושלים:
א. מלחמת העצמאות
ב. מלחמת יום הכיפורים
ג. מלחמת ההתשה
ד. מלחמת ששת הימים

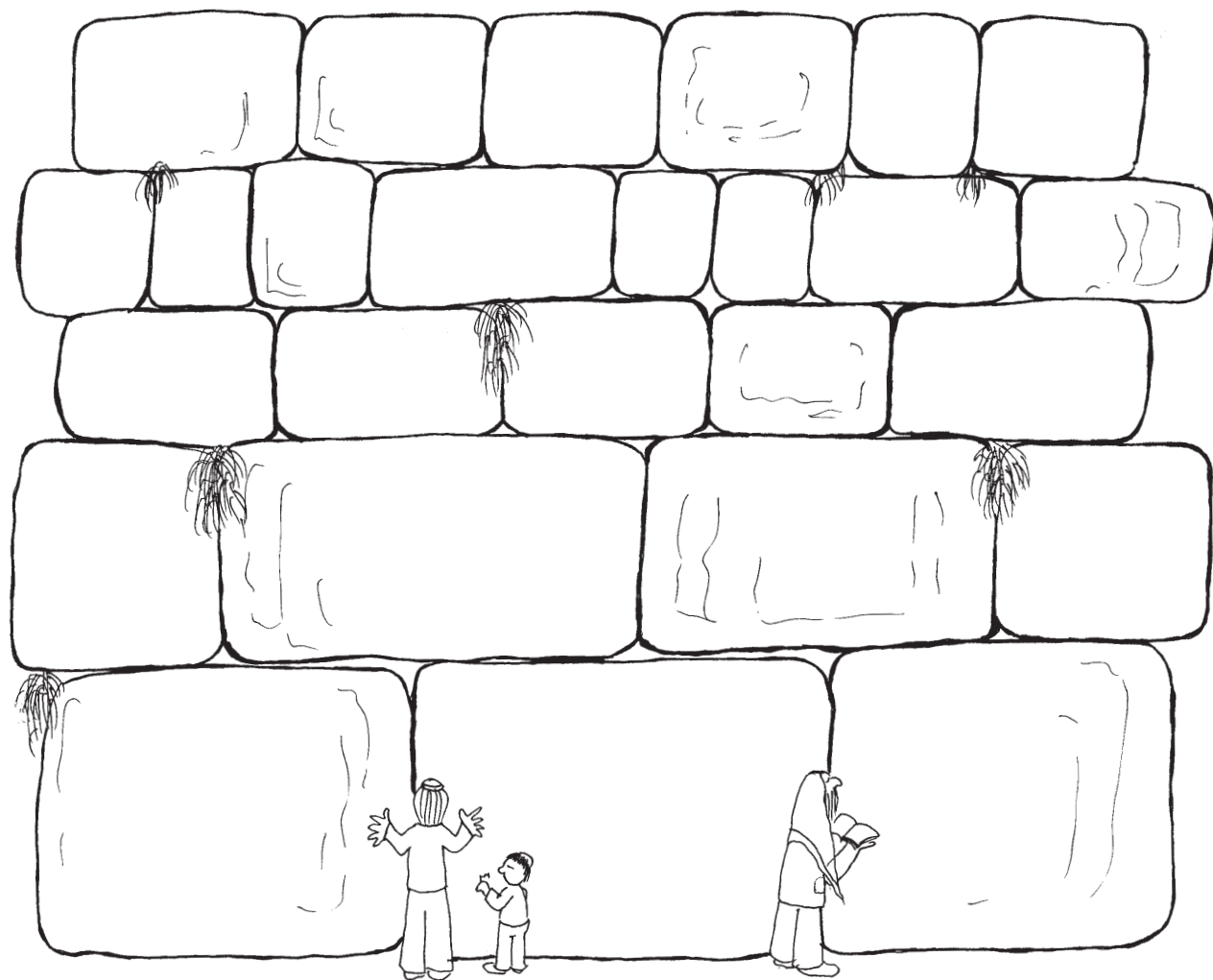
6. ראש הממשלה בזמן מלחמת ששת הימים היה:
א. יצחק רבין
ב. משה דיין
ג. לוי אשכול
7. עד לסיום מלחמת ששת הימים, הייתה האוניברסיטה העברית בהר הצופים:
א. שטח ירדני
ב. שטח בשליטת האו"ם
ג. מובלעת ישראלית בתוך השטח הירדני
8. המבצע שפתח את מלחמת ששת הימים נקרא:
א. מבצע נחשון
ב. מבצע מוקד
ג. מבצע איחוד
ד. מבצע טיגריס
9. את תוואי הקו העירוני קבעו:
א. דוד בן גוריון והמלך עבדאללה
ב. גולדה מאיר והנשיא קרטור
ג. משה דיין ועבדאללה תל
10. הרב שתקע בשופר לאחר שחרור הכותל היה:
א. הרב לאו
ב. הרב עובדיה
ג. הרב גורן

- שאלות נכון או לא נכון:**
11. נכון או לא נכון: ירושלים הוכרזה כבירת ישראל כבר לפני 1967.
 12. נכון או לא נכון: דוד בן גוריון הוא שהכריז על ירושלים כבירה.
 13. נכון או לא נכון: אין כמעט קונסוליות של מדינות זרות בירושלים, כי העולם מסרב להכיר בה כבירה מאוחדת.
 14. נכון או לא נכון: ראש הממשלה בזמן האיחוד היה דוד בן גוריון.
 15. נכון או לא נכון: רמת הגולן נכבשה במהלך מלחמת ששת הימים.
 16. נכון או לא נכון: מלחמת ששת הימים פרצה בהפתעה, כאשר הצבא המצרי תקף את חיילי צה"ל בתעלה.
 17. נכון או לא נכון: המונח "סדין אדום" מציין את הפקודה בקשר לכוחות היבשה של צה"ל על תחילת המלחמה.
 18. נכון או לא נכון: עד לסיום מלחמת ששת הימים יכלו יהודים לבקר בכותל המערבי.
 19. נכון או לא נכון: לאחר שחרור ירושלים ואיחוד העיר אסור היה לערביי ישראל לבקר בהר הבית.
 20. נכון או לא נכון: עד למלחמת ששת הימים השיירות להר הצופים יצאו כל שלושה ימים.

משמס פריזיה כחל
לחוס הילויס חחחח

לחוס חוף

כרטיס לבירה

פעילות מס' 6

מטרות הפעילות:

הכרת ערי בירה בעולם והדגשת הייחוד של ירושלים כבירת ישראל וחשיבותה.

סוג הפעילות:

פעילות משולבת.

קבוצת הגיל:

כיתות ה'-ז'.

הזמן:

כשעה.

המקום:

בכיתה.

עזרים:

ארבע כרטיסיות ערי בירה לכל תלמיד, כרטיסייה גדולה של ירושלים לתלייה על הלוח, סמל העיר ירושלים לתלייה על הלוח, דפים, צבעים וחומרי יצירה.

סל מונחים:

עיר בירה, סמלי ירושלים, ההיסטוריה של ירושלים.

מהלך הפעילות

חלקו לכל תלמיד ארבע כרטיסיות של ערי בירה ובקשו מהתלמידים להשלים את הפרטים החסרים בכרטיסייה. לאחר מספר דקות הציגו לכיתה את התשובות הנכונות. שאלו: מי ביקר באחת הבירות המוזכרות בכרטיסיות? אילו חוויות זכורות לך מהטיול? האם הרגשת שאתה מבקר בעיר בירה? מה נתן לך את ההרגשה הזו? תלו כרטיסייה גדולה של ירושלים על הלוח ומלאו יחד עם התלמידים את הפרטים החסרים, כמו בכרטיסיות הקטנות.

ספרו מעט על ההיסטוריה של ירושלים מאז כבש אותה דוד המלך ועד הכרתה כבירה על ידי ראש הממשלה דוד בן גוריון.

הקריאו את דבריו על ירושלים בהזדמנויות שונות (אפשר גם לחלקם לארבעה קטעי קריאה ולתת לתלמידים להקריא):

"ערכה של ירושלים לא ניתן להימדד ולהישקל ולהיספר: כי אם יש לארץ נשמה – הרי ירושלים נשמתה של ארץ ישראל. המערכה על ירושלים היא מכרעת ולא מבחינה צבאית בלבד, השבועה היא 'על נהרות בבל' מחייבת היום כבימים ההם, אחרת לא נהיה ראויים לשם עם ישראל..."

"מאז כינון הממשלה הזמנית העמדנו הדאגה לשלומה, בטחונה וחיוזקה הכלכלי של ירושלים במרכז דאגותינו. בסערת המלחמה, כשירושלים היתה נתונה במצור, היינו נאלצים לקבוע זמנית את מושב הממשלה בקריה, על יד תל אביב, אולם למדינת ישראל היתה ותהיה רק בירה אחת – ירושלים הנצחית. כך היה הדבר מלפני שלושת אלפים שנה, וכך זה יהיה, כפי שאנו מאמינים – עד סוף כל הדורות."

"פעמיים בתולדות עמנו נעקרנו מירושלים – רק לאחר שנוצחנו במלחמת דמים אכזרית על ידי כוחות מרובים וחזקים משלנו – כוחות בבל ורומא. קשרינו עם ירושלים בימינו אלה אינם פחות עמוקים מאשר היו בימי נבוכדנצר וטיטוס פלאביוס; וכשירושלים נתקפה אחרי ארבעה עשר במאי 1948, ידע הנוער הלוחם שלנו לחרף נפשו על בירת קודשנו, לא פחות משעשו זאת אבותינו בימי הבית הראשון והשני."

"...אנו רואים חובה להצהיר, שירושלים היהודית היא חלק אורגני ובלתי נפרד ממדינת ישראל – כשם שהיא חלק בלתי נפרד מההיסטוריה הישראלית, מאמונת ישראל ומנשמת עמנו. ירושלים היא לב לבה של מדינת ישראל. אנו גאים על כך שירושלים נתקדשה גם בעיני דתות אחרות, וברצון ובנפש חפצה נבטיח כל הסידורים וההקלות הדרושים, שכל בעלי הדתות האחרות יספקו צרכיהם הדתיים בירושלים..."

כעת שאלו: מה הייחוד של ירושלים כבירה לעומת הבירות האחרות שבהן עסקנו? איזו בעייתיות מיוחדת קיימת בעיר ואף עולה מדבריו של בן גוריון? כיצד מתמודדת מדינת ישראל עם סוגיה זו?

לסיכום, חלקו דפים, צבעים וחומרי יצירה ובקשו מהתלמידים לצייר את תמונת "ירושלים שלי" ולכתוב על הציור את שאיפותיהם ואיחוליהם לעתידה של העיר.

הציבו בכיתה תערוכה של ציורי "ירושלים שלי".

הציגו את סמל העיר ירושלים וספרו את סיפורו:

סמל העיר ירושלים מספר את סיפור ימיה הראשונים של מדינת ישראל.

מיד עם קום המדינה התקבלה החלטה שסמל העיר ירושלים כעיר הבירה של מדינת ישראל צריך לבטא את משמעותה המיוחדת של העיר עבור העם היהודי.

בראש חודש אדר תש"י (1950) נבחר והודפס הסמל הרשמי של עיר הבירה ירושלים.

הסמל שנבחר מאזכר את פאר עברו של עם ישראל – חומת האבן ולעומתם ענפי הזית המציגים את התקווה ופעמי השלום של עיר הבירה במדינה המתחדשת. סמל האריה, השומר על החומה, מסמל את זיקתה של עיר הבירה לנחלת שבט יהודה ומהווה אחד הסמלים היהודיים השכיחים אשר עיטרו תשמישי קדושה ואת פרוכתיו ודלתותיו של ארון הקודש בבית הכנסת.

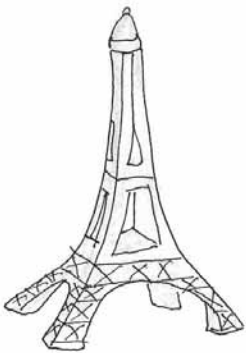
(מתוך אתר עיריית ירושלים)

שאלו: מתי הוכרזה ירושלים כבירת ישראל? האם כל השנים היתה בירה?

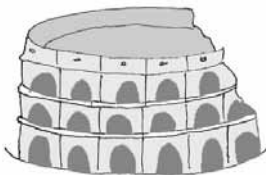
הקריאו את הפסוקים מספר דברי הימים המספרים על כיבושה של ירושלים מידי היבוסים:

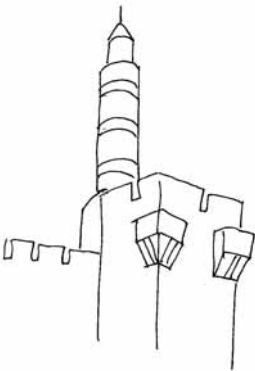
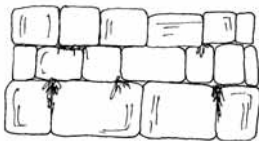
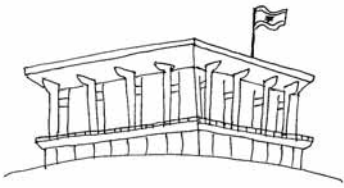
"וילך דוד וכל ישראל ירושלם היא יבוס ושם היבוס ישיב הארץ: ויאמרו ישיב יבוס לדוד לא תבוא הנה וילכד דוד את מצודת ציון היא עיר דוד... וישב דוד במצד על כן קראו לו עיר דוד: ויבן העיר מסביב מן המלוא ועד הסביב ויבא יחיה את שאר העיר וילך דוד הלך וגדול וה' צבאות עמו:" (דברי הימים א', י"א, 4-9).

	שם הבירה
	מדינה
	שפה
	מה בציור?

	שם הבירה
	מדינה
	שפה
	מה בציור?

	שם הבירה
	מדינה
	שפה
	מה בציור?

	שם הבירה
	מדינה
	שפה
	מה בציור?

  	שם הבירה
	מדינה
	שפה
	מה בציור?

פעילות מס' 7 קולאז' ירושלים

מטרות הפעילות:

חשיפה לנושא ירושלים מכיוונים מגוונים, תוך שילוב כישורי תקשוב. פעילות זו מתאימה כפתיחה או כסיכום לנושא ירושלים.

סוג הפעילות:

פעילות חקר ויצירה.

קבוצת הגיל:

כיתות ו'-ח'.

הזמן:

כשעה.

המקום:

בכיתה.

עזרים:

גיליונות בריסטול, מספרים, צבעים, לורדים, דבק, חומרי יצירה שונים.

סל מונחים:

עיר בירה, סמלי ירושלים, ההיסטוריה של ירושלים.

מהלך הפעילות

ירושלים היא עיר מורכבת ומעורבת, המאחדת בתוכה תפיסות עולם שונות, דתות ותרבויות שונות ויוצרת קולאז' מיוחד במינו. הפעילות שלהלן מאפשרת לתלמידים להכין קולאז' ירושלים משלהם, ודרכו ללמוד מעט על העיר כפי שהיא מיוצגת היום באמצעי הזמין והנגיש ביותר לאיסוף מידע - האינטרנט.

ביום שלפני הפעילות חלקו את הכיתה לשתי קבוצות מתחרות. הסבירו את המשימה: על כל אחת מהקבוצות להכין קולאז' בנושא ירושלים. תלמידי הכיתה המקבילה בוחרים באמצעות הצבעה את הקולאז' המנצח. הקריטריונים לניצחון:

- < מידת הגיוון במידע ובתמונות;
- < מקוריות הנושאים והתמונות המוצגים בקולאז';
- < מידת ההשקעה באיסוף החומר;
- < מידת ההשקעה בביצוע.

חומרים לקולאז' משתמשים חברי הקבוצות בחומרים שהם אוספים בעצמם מהאינטרנט וממקורות אחרים (עיתונים ישנים וכדומה). עליהם לאסוף קטעי מידע ותמונות הקשורים לירושלים. חובה לציין על כל תמונה מה מצולם בה. בתחילת החיפוש כונו את התלמידים לחיפוש על ידי כתובות האתרים המופיעים בהמשך, אך הדגישו את חשיבות היצירתיות בחיפוש תמונות נוספות ובשימוש בהן בקולאז'. ביום הפעילות חלקו לשתי הקבוצות גיליונות בריסטול וחומרי יצירה והקציבו זמן לעיבוד החומרים ולהכנת הקולאז'. לסיום, תלו את שתי היצירות בכיתה, דונו בתוצאה והתייחסו לבחירות טובות יותר ופחות. לבסוף, הזמינו את חברי הכיתה המקבילה לבחור את הקבוצה הזוכה.

אתרים בנושא ירושלים:

- < עיריית ירושלים - http://www.jerusalem.muni.il/jer_main/f1_main.html
- < תמונות מירושלים - <http://www.jerusalemshots.com/he>
- < אתר הכנסת - <http://www.knesset.gov.il>
- < המרכז לחקר ציפורי ירושלים - <http://www.jbo.org.il>
- < ירושלים בת קיימא - <http://www.sustainable-jerusalem.org>
- < ארכיון הצילומים של קק"ל - http://www.kkl.org.il/exhibition/exhibition_heb.asp
- < אוסף התצלומים הלאומי - <http://www.gpo.gov.il>

פעילות מס' 8 ראפ ירושלים

מטרות הפעילות:

הכרת ההיסטוריה של ירושלים וחיבורה לעם ישראל באמצעות פעילות יצירתית וחוייתית.

סוג הפעילות:

מופע מוסיקלי.

קבוצת הגיל:

כיתות ד'-ז'.

הזמן:

כשעה.

המקום:

בכיתה או בחוץ.

עזרים:

העתק ראפ ירושלים לכל ילד, כלי נגינה (לא חובה), קובעי מצחייה ותלבושות ראפ לזמרים.

סל מונחים:

ההיסטוריה של ירושלים, היפ-הופ-ראפ, אסוציאציות, שירה.

מהלך הפעילות

רשמו על הלוח את המילה "ירושלים" ובקשו מהתלמידים לספר אסוציאציות שעולות בהם למשמע השם. ספרו שמשוררים וסופרים רבים כתבו על ירושלים ואליה במשך כל שנותיו של העם היהודי. הסבירו: היום ננסה לספר על ירושלים באמצעות סגנון שירה עכשווי: היפ-הופ-ראפ. ספרו מעט על הסגנון: זהו סגנון מוזיקלי עדכני, שהתפתח בשכונות האפרו-אמריקנים בארה"ב. סגנון זה מאפשר לכולם להשתלב במופע, שכן זוהי שירה דקלומית.

חלקו את הכיתה לקבוצות:

1. קבוצת הזמרים (כמספר בתי השיר). כל זמר מקבל בית אחד לשנן ולדקלם בקצב הראפ.
 2. קבוצת המקהלה - מבצעת בשירה את תפקידי המקהלה המשולבים בין הבתים.
 3. קבוצת הקצב - קובעת את מקצב ההיפ-הופ-ראפ לאורך השיר באמצעות מחיאות כפיים וטפיחות על הרגליים במשך כל השיר: שתי טפיחות מהירות ומחיאית כף איטית וחוזר חלילה (אם יש כלי נגינה או אביזרים נוספים זו הקבוצה שמפעילה אותם). עודדו את המבצעים לשלב גם תנועות במהלך ההופעה.
- הקדישו זמן לאימון ולחזרות של כל קבוצה בנפרד ואחר כך לביצוע משותף של שלוש הקבוצות. לסיום, ארגנו מופע מול תלמידי בית הספר.

הערה: מומלץ לארגן תחרות בין שתי כיתות לביצוע השיר.

ראפ ירושלים

כתבה: אלמוג צחר

זה התחיל ממש מזמן כשדוד המלך קם והחליט - צריך בירה לאחד סביבה ת'העם. הוא מצא מקום פצצה עם תצפית ומעיין ואמר - ירושלים! הבירה שלנו כאן.

אחריו היה שלמה, שעשה מבצע ממש הוא קיבל ת'המשימה להקים את המקדש. מעל הר המוריה הוא בנה מבנה עצום שמאז ועד היום לא היה כמוהו כלום.

מקהלה: "יבנה, יבנה, יבנה המקדש..."

בתשעה באב החריבו ת'המקדש אנשי בבל לגלות שלחו את כל האנשים מישראל, אבל אז הגיע כורש, וחזרנו מחדש והקמנו ובנינו והחזרנו ת'המקדש.

מקהלה: "יבנה, יבנה, יבנה המקדש..."

אבל גם אותו החריבו רומאים במלחמה ונשארנו בלי מקדש, ירושלים המומה. בר כוכבא ניסה למרוד, להחזיר את הכבוד, אבל לבסוף נשארנו עם כאב ועם דמעות.

מקהלה: "יום של דמעות בשתי עיני..."

רומאים נהיו ביזנטים, נכנעו למוסלמים שבנו כיפה של סלע שתחזיק הרבה שנים. במסע הצלב הגיעו אל העיר הצלבנים, אך המוסלמים חזרו אחרי לא הרבה שנים.

אז הגיעו הממלוכים את העיר מהם כבשו אחריהם העות'מאנים ליהודים לבוא הרשו. זו העיר ירושלים אין לה מנוחה ליום בין שלטון לבין שלטון מחפשת ת'השלום.

והרובע היהודי התמלא כל כך מהר לא היתה להם ברירה רק לחצות את הגדר. הם יצאו מהחומות - אנשים, נשים זקנים. מונטיפיורי שם הקים את משכנות שאננים.

מקהלה: "וכל הכבוד לשר, וכל הכבוד לשר..."

והבריטים אז הגיעו, הם השליטו ת'המנדט ואמרו ליהודים תעלו לאט לאט. זה היה להם קשה, ואז קמו מחתרות שלחמו נגד הבריטים ועשו להם צרות.

אז האו"ם החליט ש"יס", ישראל ליהודים והעם יצא לרחוב בשירים וריקודים, אבל אין ברירה צריך גם בכוח להראות שאנחנו כאן לעד, נישאר כל הדורות.

מקהלה: "עם ישראל, עם ישראל, עם ישראל חי..."

אז התחילה פה בארץ מלחמה לעצמאות חייבים לחזור אלייך מאלפיים שנות גלות. ירושלים נצורה, הפגזות, פצצות, מוקשים לא פשוט פה לנצח, החיים בעיר קשים.

ובסוף ת'העיר חילקו עם הקו העירוני לירדנים צד אחד ושלנו השני. כל מזרח ירושלים, הר הבית שלהם. עוד נחזור ירושלים ועלייך נילחם

מקהלה: "מעל פסגת הר הצופים, שלום לך ירושלים..."

בן גוריון הכריז עליה כבירה של ישראל והקו העירוני עוד ממשיך להתפתל. בשישים ושבע קמו כל עמי ערב כולם ורצו ת'היהודים להשליך מכאן לים.

אז ב"ששת הימים" לא היתה לנו ברירה והראינו לכולם מקרוב את הסחורה, אז כבשנו את הכותל, הירדנים התקפלו, ירושלים שוב שלנו אחרי כל הגלות.

מקהלה: "ירושלים של זהב ושל נחושת ושל אור..."

חזרנו אל בורות המים, אין בכלל מה להגיד חזרנו אל ירושלים - נישאר בה לתמיד. הר הבית בידינו, גם הכותל לעולם ובירה גדולה לנצח מאחדת את כולם.

מקהלה: "ירושלים, ירושלים, ירושלים של שלום..."

העיר שחוברה לה יחדיו

מטרות הפעילות:

הכרת הניגודים והחיבורים המיוחדים לעיר ירושלים דרך נקודות מבט שונות.

סוג הפעילות:

פעילות חקר.

קבוצת הגיל:

כיתות ז'-ט'.

הזמן:

כשעה.

המקום:

בכיתה או בחוץ.

עזרים:

קטעי קריאה.

סל מונחים:

איחוד וחיבור בין ניגודים, עדות ודתות, שימור אתרים, גשמי ורוחני.

מהלך הפעילות

הקדימו וספרו:

מאז קום המדינה, לאחר מלחמת השחרור ב-1948, היתה ירושלים מחולקת בין ירדן לישראל. ביום כ"ח בחודש אייר תשכ"ז - 1967, שהיה היום השלישי למלחמת ששת הימים, כבשו חיילי צה"ל את ירושלים המזרחית, ובכך הביאו לאיחודה מחדש של העיר. ואולם, כבר בתנ"ך מופיע הביטוי "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו" (תהלים, קכ"ב, ב').

מה המשמעות של מושג האיחוד והחיבור לאורך התקופות השונות בהיסטוריה של ירושלים? אילו חיבורים ותפרים בולטים במרקם העיר, החל מתקופת התנ"ך וכלה בתקופתנו?

חלקו את הכיתה לשש קבוצות. חלקו לכל קבוצה קטע קריאה העוסק בהיבט מסוים של איחוד וחיבור המתבטא בירושלים. הסבירו את המשימה: על כל קבוצה להגדיר לעצמה לאיזה סוג של איחוד מתייחס הקטע שקיבלה. בשלב השני, על הקבוצה להמחיש את הנושא לשאר הקבוצות, ללא מילים, באמצעות תנועות וציורים על הלוח (לדוגמה, המחשה של איחוד הדתות השונות בירושלים יכולה להיעשות על ידי ציור מגן דוד, צלב וסהר על הלוח). על חברי הקבוצות האחרות לפענח את הציור. לאחר שגילו את סוג האיחוד, מקריאים חברי הקבוצה את הקטע לשאר התלמידים.

סכמו את הפעילות בדיון: מהם היתרונות והחסרונות של עיר כל כך מחוברת וממגודת? מי היה לאחרונה בירושלים? האם החיבורים השונים בעיר מורגשים בביקור בה? כיצד היו ממליצים לראש העיר להתמודד עם הבעיות השונות העולות מייחודה של העיר? אילו היבטים חיוביים יש להיותה של ירושלים "עיר שחוברה לה יחדיו"?

הדגישו את החשיבות בשמירה על התפרים העדינים כל כך, שמהם מורכבת ירושלים.

1. הפתרון: חיבור בין נופים וחבלים גיאוגרפיים

בהרי יהודה שורר אקלים ים-תיכוני עם כמות משקעים ממוצעת של כ-450 מ"מ גשם בשנה. הרי בית אל והרי חברון סבלו מפעילות האדם - כריתה, רעייה ושרפה, ולכן לא נותרו בהם חורשים מפותחים. חורשים קיימים בהרי ירושלים, שם הוכרזו שטחים מסוימים כשמורות טבע. בצפון שפלת יהודה נותרו כמה מקומות שבהם קיים חורש מפותח למדי של אלון מצוי. בחלקים הנמוכים של השפלה נותרו חורשים פתוחים של חורב מצוי ואלת המסטיק. ככל שנלך דרומה ומזרחה כך נעשה החורש, בהתאם לכמות המשקעים, דליל יותר והצמחים הופכים למדבריים. הרי יהודה וירושלים יוצרים את מדרגת ההר האחרונה לפני מדבר יהודה ואזור ים המלח הנמוך. מדבר יהודה, השוכן בצדם המזרחי של הרי יהודה, הוא מדבר צל גשם. באזור מישור החוף, האוויר הלח המגיע מן הים התיכון מתגבש לעננים שמורידים כמות לא רבה של גשם בהמשך דרכם על אזור השפלה. את כמות הגשמים הרבה ביותר הם מורידים על הרי יהודה. גם ההתאדות של טיפות מים רבות מתוך העננים, עקב הירידה הדרסטית מהרי יהודה הגבוהים למדבר יהודה השוכן במקום נמוך מאוד, מותירה כמות מעטה של משקעים בעננים שמגיעים למדבר יהודה וכך נוצר האקלים היבש והמדברי.

2. הפתרון: חיבור בין עדות

1. "...בבוקר של יום חמישי עמדו אבותינו בפתח המטבח או ישבו בחדר האוכל ורשמו מפי אמותינו את המצרכים שיש לקנות אותם בשוקי העיר העתיקה. מלאכה זו נקראה בשם "איסמירסאר". לקחו אתם שקי בד לבנים או סלים העשויים קני סוף גדולים ושמו את פניהם לשוק הירקות הגדול, שוק הבזאר אשר שימש בעבר בית מחסה או כנסייה צלבנית. שם הסתובבו בין הפלחות שבאו מכפרי הסביבה, שמכרו בסליהן סלי הקש העגולים החומים, את ירקותיהן ופרותיהן."

2. "...היו שדכנים שמלאכתם נעשתה לשם עסק והיו שדכנים בעלי צורה כסיפורו של ר' חיים המבורגר: "שדכן היה בירושלים, בר-סמכא שלא רימה ולא שיקר ושמו ר' מנשה רוס. הוא היה השדכן של בני הרבנים והעשירים והכיר את כל דיירי העיר העתיקה האשכנזים. כדמי שדכנות היה לוקח פרס הגון. תמיד היה הוא אומר את האמת ומשנשאל לחוות דעתו על שידוך פלוני, שלדעתו לא היה ישר, השיב: 'כלך לך מזה, זה לא בשבילך'."

3. הפתרון: חיבור בין דתיים וחילונים

אורי לופוליאנסקי הוא ראש עיריית ירושלים הנוכחי ומקים אגודת "יד שרה".

לופוליאנסקי נולד בשנת 1951 בחיפה, ליעקב, עולה מפולין. הוא למד בישיבה התיכונית של "בני עקיבא", "פרחי אהרון" שבקריית שמואל ולאחר מכן למד בישיבה הליטאית "תורה אור" אשר בקריית מאטרסדורף בירושלים. הוא נשוי ואב ל-12 ומתגורר בשכונת סנהדריה בירושלים. במהלך כהונתו הוא עורר ביקורת רבה, על כפייה דתית ופגיעה בחופש הביטוי, כשניסה למנוע את עריכת מצעד הגאווה בירושלים בשנת 2005. המחלוקת הסתיימה בפסק דין תקדימי של בית המשפט המחוזי, שחייב את העירייה ואת לופוליאנסקי באופן אישי (עקב פעולתו בניגוד להוראת היועץ המשפטי של העירייה) לתמוך כספית בעריכת המצעד.

4. הפתרון: חיבור בין עבר והווה - שימור אתרים

מבנים רבים שהוכרזו כאתרים ראויים לשימור, נמצאים בכל זאת בסכנת הכחדה. מנכ"ל המועצה לשימור אתרים: "אם לא נעשה עכשיו מעשה, נוכל להכיר את האתרים ההיסטוריים רק בתמונות."

במדינות נאורות מקפידים להנציח ולשמר אתרים היסטוריים, נותנים להם את הכבוד המגיע להם. בישראל הורסים אותם, כדי להקים במקומם עוד פרויקט נדל"ן - אז מה אם מדובר באתר היסטורי רווי נוסטלגיה? המציאות הישראלית מוכיחה, שוב ושוב, כי כוחות הנדל"ן עדיין מנצחים כל שיקול רגשי וערכי של שמירת נכס, שהוא חלק מההיסטוריה והמורשת שלנו.

שכונת ממילא הנחשלת, הוגדרה במהלך שנות השבעים (של המאה הקודמת) כאזור שיקום בעדיפות ראשונה. הבניינים, שבחלקו המזרחי של המתחם, יועדו לשימור והשכונה כולה הוגדרה כשטח בתחום הפיקוח של העיר העתיקה, אשר לגביו יש להקפיד על גובה הבנייה, כדי להבטיח מבט פתוח לעבר העיר העתיקה.

5. הפתרון: חיבור בין דתות - יהודים וערבים בירושלים

1. מייד אחרי איחוד העיר היתה האוכלוסייה היהודית 74% מהאוכלוסייה בירושלים והאוכלוסייה הערבית היתה 26%. במהלך השנים, חלקה של האוכלוסייה היהודית פחת והיא מהווה היום 66% מאוכלוסיית העיר.

2. "העיר העתיקה בירושלים - פלא עולמי"

לתואר הרשמי של אתר מורשת עולמי לשימור, שניתן לעיר על ידי האו"ם, מצטרף תואר נוסף: העיר העתיקה בירושלים הוכרזה כאחד מפלאי עולם. הכרה זו הגיעה מארה"ב, והיא ניתנה על ידי שני כלי תקשורת מוערכים, העיתון יו.אס.אי טודיי (U.S.A.Today) ורשת הטלוויזיה אי.בי.סי (A.B.C).

הבחירה נעשתה על ידי צוות של שישה מומחים, בהם פרופסורים, סופרים ומדענים, שהתבקשו למצוא את שבעת פלאי העולם החדשים.

צוות הבוחרים קבע, כי ירושלים העתיקה היא בירה רוחנית של שלוש הדתות וייחודית בשאיפתה ליצור דו-קיום בין דתות. הצוות ציין את הכותל, כנסיית הקבר ומסגד אל אקצה, כחלק מהשיקולים לבחירה.

6. הפתרון: חיבור בין ירושלים הרוחנית וירושלים הגשמית

שאלה: יש לי שאלה שתמיד חיפשתי לה תשובה. לפי המסורת, אנו אומרים בסוף ליל הסדר את הבקשה "לשנה הבאה בירושלים!" אז מה קורה אם אני גר בירושלים? האם לומר "לשנה הזו בירושלים!" או פשוט לדלג על זה?

תשובה: אתה יכול להיות במרחק קילומטרים מירושלים, אפילו אם אתה גר שם. לעומת זאת, אתה יכול להיות בצד השני של העולם אבל מאוד קרוב לירושלים, משום שירושלים היא יותר מאשר מיקום גיאוגרפי. ירושלים היא אידיאל שעל השגתו אנו נאבקים. ולכן, התשובה לשאלה היא, שיש לומר את הפסוק "לשנה הבאה בירושלים" גם אם אתה גר בעיר.

את הסיפור היהודי ניתן לסכם כמסע ארוך ממצרים לירושלים. מעבר להיותם אתרים גיאוגרפיים, מצרים וירושלים מסמלות שני מצבים רוחניים הפוכים. המסע הזה הוא מסע רוחני רב-תלאות. הן כאומה והן כיחידים, תמיד חיינו את עבדות מצרים וצעדנו לקראת החופש בארץ המובטחת. אם ננתח את מצרים הפסיכולוגית ואת ירושלים הפנימית שלנו, נראה שאנו עדיין פוסעים בין שתי נקודות אלה.

ירושלים פירושה "עיר של שלום" - מקום של שלום בין הגוף והנשמה, בין שמים וארץ, בין האידיאל לבין המציאות. כאשר גופנו אינו מהווה כלא עבור הנשמה, אלא כלי להתבטאותה של הנשמה; כאשר אנו חיים את חיינו על פי האידיאלים שלנו ולא על פי תאוותינו; כאשר העולם מעריך טוב לב ונדיבות ולא רווח אגואיסטי, או אז זהו הסימן שאנו בירושלים, שאנו בשלום עם עצמנו ועם העולם.

(מתוך: לשנה הבאה בירושלים. תשובה לשאלתו של ירושלמי מאת אהרון מוס).

פעילות מס' 10

יפה נוף

מטרות הפעילות:

הכרת סוגיות של עיור ובינוי מול שמירה על הטבע והריאות הירוקות שסביב ירושלים.

סוג הפעילות:

דיון באמצעות משפט.

קבוצת הגיל:

כיתות ח'-ט'.

הזמן:

כשעתיים.

המקום:

בחוץ.

עזרים:

השיר "יפה נוף" של ר' יהודה הלוי, מחולק לכל תלמיד.

סל מונחים:

הפרחת השממה, איכות הסביבה, ציונות אקולוגית, ריאות ירוקות, תכנית ספדי.

מהלך הפעילות

צאו עם התלמידים מהכיתה אל אזור שקט בחצר בית ספר שמוקף צמחייה ועצים. שאלו: היכן תעדיפו לקיים את השיעור, בכיתה או בחוץ? מדוע נעים יותר ללמוד בחוץ ואיזו הרגשה משרה נוף פתוח לעומת נוף בנוי? הציגו את נושא הפעילות: הנוף הפתוח שסביב ירושלים. קראו עם התלמידים את השיר "יפה נוף" של ר' יהודה הלוי. דברו על הכמיהה לירושלים, שהובילה את המחבר לכתיבת השיר. בקשו מהתלמידים למצוא בשיר ביטויים המתייחסים לטבע ולנוף המקיפים אותה ולסמנם (השתמשו במילון המונחים המצורף). שאלו: מהו מצבה של ירושלים, כפי שעולה מהתיאור בשיר? האם היא מיושבת או שוממה? פורחת או חרבה? האם ר' יהודה הלוי מדבר כאילו השאיפה להגיע לירושלים מיוחדת לו לבדו או שהיא שאיפתם של רבים? מדוע? (הדגישו שוב את המשיכה שיוצר מקום פורח ופורה לעומת מקום נטוש ושומם).

יפה נוף/ר' יהודה הלוי (ספרד, המאה ה-11-12)

יפה נוף משוש תבל קריה למלך רב / לך נכספה נפשי מפאתי מערב
המון רחמי נכמר כי אַזְכְּרָה קדם / כְּבוֹדְךָ אֲשֶׁר גָּלָה וְנוֹדְךָ אֲשֶׁר חָרַב
ומי יתנני על כנפי נשרים, עד / אַרְוָה בְּדַמְעָתִי עֶפְרַיִם וְיִתְעַרְבֵּה
דְּרִשְׁתִּיךָ, ואם מִלְכָּךְ אֵין בְּךָ וְאִם בְּמָקוֹם / צְרִי גִלְעָדָד - נָחַשׁ שָׁרָף
וגם עֶקְרָב
הלא את אֲבִינִי אֲחֻנֵּן וְאֶשְׁשִׁקֶם / וְטַעַם רִגְבִּיךָ לִפִּי מִדְּבַשׁ יַעֲרֵב

יפה נוף - מילון מונחים (מתוך אתר "סיכומונה")

יפה נוף

הנוף היפה, פאר העולם. כינוי חיבה להר ציון וירושלים, על פי תהלים
מ"ח, ג': יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון יִרְפָּתִי צִפּוֹן קְרִית מֶלֶךְ רַב.
נוף הוא הענפים הגבוהים שבאילן ופה משמש גם כלשון גובה -
הר ציון שנראה למרחוק.

משוש תבל

שכל יושבי תבל ששים ושמים בה. זהו שינוי קל מהפסוק המובא
לעיל - לא רק משוש כל הארץ, אלא משוש תבל.

קריה למלך רב

עיר האלוהים, עירו של המלך, הן מלכו של עולם מלך מלכי המלכים
והן מלך בשר ודם, כדוד, על דרך האמור בישעיהו (כ"ט, א') על
ירושלים:

לך נכספה נפשי

אלייך אני מתגעגע ונכסף, על דרך הכתוב בתהלים פ"ד, ג': נִכְסַּפְהָ
וגם פִּלְתָּה נִפְשִׁי לַחֲצֹרֹת ה'.

מפאתי מערב

ספרד, שהיא במערבו של העולם ושם ישב המשורר. השימוש במילה
פִּאֲתִי מדגיש ומעצים את תחושת המרחק שלו מירושלים - לא רק
שירושלים במזרח והוא במערב, אלא הוא אף מצוי בקצה, בפינה
הרחוקה של אותו מערב.

המון רחמי נכמר

רבים רחמי עלייך והם כמו צורבים אותי. נִכְמַר מלשון נצרב, מתחמם.

כי אַזְכְּרָה קדם

אזכור ימים מקדם, ימי תפארתך. וגם הדהוד לציון, השוכנת במזרח.

כְּבוֹדְךָ אֲשֶׁר גָּלָה

השכינה, שעל פי המדרש, גלתה עם ישראל.

הסבירו:

המשורר רוצה להגיע על כנפי נשרים לירושלים, לרוות בדמעותיו את עפרה, להפריח בהן את שוממותה, כי הוא יודע, שהיא עזובה ושוממה, מקום "נחש", שרף ועקרב". דימוי הלקוח מספר דברים ח', ט"ו: "המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש, שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים..." הדובר לא התכוון רק להבליט את מצבה של ירושלים ושל ארץ ישראל, אלא להדגיש, שגם אם הארץ עזובה ושוממה וגם אם היא "מדבר גדול, אשר אין בו מים" וגם אם היא חסרה שלטון יהודי, יש לדרוש בשלומה, להתעניין בה ולדאוג לה. יתרה מזו, צריכים לעלות אליה, כדי להתרפק על אבניה ולחונן אותן, כי הן שרידי עברן המפואר של ירושלים והאומה. לא די בהתרפקות ערטילאית, יש צורך לגעת ממש באבנים ולהשתמש בהן בבנייתה מחדש של הארץ השוממה - בבחינת מיזוג העבר עם ההווה והעתיד.

דברו על מושג "הפרחת השממה": ספרו על "הפרחה" בנוסח "נלבישך שלמת בטון ומלט" - בנייה ויישוב של שטחים, סלילת כבישים ותשתיות, לעומת "הפרחה" בנוסח קק"ל: נטיעות ושימור אתרי טבע, ריאאות ירוקות ונופים קדומים. הסבירו על הבעייתיות באיזון שבין צורכי האוכלוסייה הגדלה של עיר לבין הצורך בטבע ובריאות ירוקות.

שאלו את התלמידים: כיצד אתם רואים את עתידה של ירושלים? האם יש ערך מיוחד לשימור הנוף בעיר ובפרוזדור ירושלים ולטיפוח הריאות הירוקות בה?

חלקו את הכיתה לשתי קבוצות ומנו ועדה של שלושה שופטים.

תנו לכל קבוצה כרטיסיית מידע על תכנית ספדי ובקשו ממנה להציג לוועדה את העמדה שבכרטיסייה בצורה המשכנעת ביותר (עודדו שימוש בדרכי המחשה ייחודיות כמו שיר/הצגה/כרזה). כמו כן, בקשו מכל קבוצה לנסח לעצמה סיסמה קליטה ולחשוב אילו פעילויות ציבוריות (כמו הפגנות, עצרות וכו') תוכל ליזום כדי להביא את עמדתה לידיעת הציבור הרחב ולשכנעו.

לאחר ההכנות כל קבוצה מציגה את עמדתה והשופטים מחליטים אם לאשר את התכנית או להקפיאה.

לסיכום, ספרו על המאבק לעצירת תכנית ספדי, על דרכי המאבק ועל תוצאותיו ונסו למצוא עם התלמידים פתרונות חלופיים לעתידה של העיר: שימוש בעתודות דיור ושטח הקיימות בתוך ירושלים, בנייה אקולוגית, ריכוז אזורי תעשייה ופיקוח על איכות הסביבה, חיזוק התחבורה הציבורית בעיר ואליה, וכדומה.

וְנוֹךְ אֲשֶׁר חָרַב
הַמִּקְדָּשׁ שָׁחַרְבּ.

וּמִי יִתְּנֵנִי עַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים

עַל פִּי הַדִּמְיוֹ שֶׁל הוֹצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בְּיַד ה' (שְׁמוֹת י"ט, ד'): אֲתֶם רְאִיתֶם
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשֶׁא אֲתֶם עַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים וְאָבֹא אֲתֶם אֵלַי.

עַד אֶרְוֶה בְּדַמְעָתִי עֶפְרַיִם וְיִתְעַרְבּ

כְּאִשֶּׁר אֲשַׁק אֶת אֲדַמְתָּךְ, דְּמַעֲוֹתַי יִתְעַרְבוּ בְּעַפְרָךְ.

דְּרֹשְׁתִּיךְ

אוֹתָךְ אֲנִי מִבְקֵשׁ וְאֵלֶיךָ אֲנִי מֵיַחֵל.

וְאִם מִלֶּכֶךְ אֵין בְּךָ

גַּם אִם מֶלֶכְךָ אֵינוֹ מִצְוִי בְּתוֹכְךָ – הֵן הַשְׂכִּינָה וְהֵן מַלְכוּת דָּוִד.

וְאִם בְּמָקוֹם צָרִי גִלְעָדָךְ

עַל פִּי חֲז"ל צָרִי הוּא מִיֵּן שֶׁרָץ שְׁנוּטָף מִעֲצֵי הַקֶּטֶף וְשִׁימַשׁ לְרִפּוּאָה. עַץ קֶטֶף
מִזְוָהָה עִם הַלְבָנָה הַרְפּוּאִי וְגִדְל כְּנֶרֶה בְּאַרְץ הַגִּלְעָד. הַמְשׁוֹרֵר מִעֲמִיד כְּאֵן
דִּמְיוֹ שֶׁל חַיִּים מוֹל מוֹת – גַּם אִם בְּמָקוֹם תְּרוּפוֹת הַמַּחֲיוֹת אֶת הָאָדָם...

נָחֵשׁ שֶׁרָץ וְגַם עֶקְרָב

מִצְוִיִּים בְּעַלֵּי חַיִּים אֲרִסִּיִּים הַגּוֹרְמִים לְמוֹת...

הֲלֹא אֶת אֲבִינֶיךָ אֲחֻזְנִי וְאֲשַׁשְׁקֶם

בְּכָל זֹאת וְאֵף עַל פִּי כֵן אֲנִי נִכְסֵף לַהֲגִיעַ אֵלֶיךָ, לְנִשּׁוֹק בְּאַהֲבָה לְאַבְנֶיךָ
הַחֲרוּבוֹת.

וְטַעַם רְגִבְךָ לְפִי מְדַבֵּשׁ יַעֲרָב

עַפְרָךְ יִהְיֶה לִּי טַעַם יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר דָּבַשׁ.

תכנית ספדי - קבוצת הקבלנים

אנו קוראים לביצוע של תכניות בינוי והפשרת קרקעות לבנייה בכל רחבי פרוזדור ירושלים. תכנית המתאר הארצית תמ"א 22, שאישרה הממשלה, תומכת בעמדתנו: היא מתירה הנחת תשתיות (כבישים, חשמל, ביוב, צינור דלק) ללא הגבלה ובנייה על 50% מהשטח שנופל בתוך הגבולות של רשות מקומית. סלילת כביש מס' 16, שיקל על המכוניות הנכנסות לירושלים דרך הכניסה הפקוקה מידי בוקר, ויחסוך מיליונים של שקלים וגם זיהום אוויר מאגוזי המכוניות בפקק, היא עבודת תשתית לפי תמ"א 22. העברת אתר פי גלילות לאתר תת-קרקעי ביער ירושלים מתחייבת מכך, ששכונת הר נוף התקרבה אליו יותר מידי והדבר מסכן את חיי התושבים. הרי אי אפשר לעצור את גידול השכונה! אם ירושלים לא תתרחב מערבה, כפי שמציעה תכנית ספדי, העיר תיקלע לתהליך של ניוון. בכל שנה נוטשים את ירושלים 9,000 תושבים - רק שינוי יסודי של מבנה העיר, על ידי יצירת טבעת של שכונות סביבה, יכול להציל את ירושלים ולמנוע את הפיכתה מעיר בירה ל"עיר פינה".

תכנית ספדי - קבוצת הירוקים

השטחים הפתוחים שמסביב לירושלים מהווים מעין רקע הכרחי לעיר הגדולה במדינה. חגורת היערות שנטעה קק"ל מסביב לעיר מהווה לא רק ריאות ירוקות ותשתית לחניונים ולאתרי בילוי בחיק הטבע. זהו גם מעין גבול טבעי התוחם את העיר ושומר על ייחודה. בשנות החמישים ניטע יער ירושלים במערב העיר, ומאוחר יותר ניטעו יערות בשכונת רמות, יער השלום שליד העיר העתיקה ופארק גילה בדרומה. יערות אלה שומרים על הזהות והתדמית של ירושלים כעיר המושכת אליה מבקרים מכל רחבי תבל. התיירים והמבקרים מצפים לראותה נגלית לעיניהם מתוך המרחב הירוק של יערות שער הגיא והפרוזדור, ולא כהמשך של אזור תעשייה ומלאכה, מוסכים ושכונות מגורים. בתכנית המתאר הארצית לעיר ולייעור (תמ"א 22), שאושרה על ידי הממשלה, נתפסים יערות ירושלים כמאגר האקולוגי החשוב ביותר במרכז הארץ. ליערות שניטעו ולחורש הטבעי שטופח יש חשיבות רבה בשיפור מעמדם של השטחים הטרשיים ובעצירת מגמות התפשטות עירוניות לא רצויות.

דרכי המאבק

תושבי ירושלים, הנאבקים על עתיד היער, עמדו על חומרתו של האסון האקולוגי המאיים ממערב. "שומרי היער" החלו להיערך למאבק על היער החל מ-1997. תחילה ליד החברה להגנת הטבע - סניף ירושלים ואחר כך צורפו למטה המאבק קק"ל והעמותה לאיכות החיים של הר נוף. "שומרי היער" עוסקים בפעילות ציבורית וחינוכית כאחד בסיסמת "אל תשלח ידך אל היער": חגיגות, טיולים, ימי ניקיון, התנגדויות בוועדה המחוזית, הפגנות, מסע נטיעות ("לכל אדם עץ"), סדר ט' בשבט בסימן יער ירושלים, הפקת "יערתון", ועוד. פעולות אלה גורמות לכך, שרוב הציבור הירושלמי מודע כעת לקיומו של האיום על יער ירושלים. פעילות השיא היתה "חיבוק יער ירושלים" בט' בשבט 2004: אירוע רב משתתפים ובו כ-4000 אהבי היער עמדו במעגל וחיבקו אותו פיזית. מספר שיא של התנגדויות הוגש על ידי גופים ואזרחים לוועדה לתכנון ולבנייה.

המשך

יפה נוף

נספחים

מאז החליט הקונגרס הציוני החמישי, אשר התכנס בבאזל בחודש טבת תרס"ב (26-29 לדצמבר 1901), על הקמתה של קרן קימת לישראל, שימשו בולי קק"ל, בנוסף להיותם אמצעי לגאולת קרקעות ארץ ישראל ושותפות גורל של יהדות הארץ והתפוצות, גם סמל להתחדשות לאומית ואמצעי להסברה ולחינוך.

הבול הראשון של קרן קימת לישראל יצא לאור ב-1902. הצייר אפרים ליליאן עיצב את בול ציון - מגן דוד כחול על רקע לבן, ובתוכו הכתובת 'ציון'.

הבול הופץ ב-17 מדינות ומחירו היה כערך המטבע הקטן ביותר בכל ארץ, מתוך מטרה להמחיש את העיקרון של עממיות הקרן ("פרוטה לפרוטה מצטברת לחשבון גדול"). יהודים רבים, בכל רחבי העולם, נהגו להדביק את הבולים של קרן קימת לישראל לצד הבולים הרשמיים של המדינות שבהן התגוררו.

בולי קרן קימת היו אחד האמצעים להסברת מטרותיה של הקרן ולאיסוף כספים לגאולת האדמה. במשך השנים הונפקו כ-500 בולים שונים. מקצתם הודפסו במהדורות שונות, במועדים שונים ובמדינות שונות, כך שבסך הכול הונפקו כ-5,000 בולים. על הבולים הוטבעו דיוקנאות של מנהיגי התנועה הציונית וכן הוגי דעות יהודים, אנשי רוח, רבנים, סופרים ולוחמים נגד הנאצים. באמצעות בולי קרן קימת למדו ילדי הארץ והגולה על מקומות יישוב בארץ, על נופים בחבלי ארץ שונים, על אתרים היסטוריים ועל מפעלים חשובים של קרן קימת, ביניהם חומה ומגדל, ייבוש החולה, נטיעות, חינוכי נופש, ועוד.

האלמנטים הבולטים ביותר בבולי הקרן הם מגן דוד, עץ, בית כפרי, הר ושדות. העיר המונצחת ביותר על בולי הקרן היא תל אביב, העיר העברית הראשונה. בולי קרן קימת, ביניהם בול ציון ובול הרצל שהונפק ב-1909, שימשו להעברת דברי דואר בין המושבות הראשונות. הדואר האוסטרי שפעל בארץ ישראל הסכים להעביר מכתבים מבולים בבול ציון, לאחר שהוחתמו בחותמת רשמית של הדואר, אבל ההסדר הזה הופסק בעקבות הלשנה של יהודי מפתח תקווה לשלטון העותומאני.

במשך שנים אחדות הסתכנו יהודים ברוסיה הצארית ובארץ ישראל העותומאנית במאסר, כשהדביקו על מכתביהם את הבולים האלה. לפני שהודפס הבול הראשון של הדואר העברי, הבול הרשמי הראשון של מדינת ישראל, השתמשו בירושלים הנצורה, בתל אביב ובשאר שטחי המדינה בבול המדינה של קרן קימת לישראל, המציג את מפת המדינה לפי הגבולות שנקבעו בהחלטת עצרת האו"ם. על הבול הזה, שהודפס אחרי כ"ט בנובמבר 1947, וכן על בולים אחרים של קרן קימת הודפסה המילה "דואר" עם ציון ערכו של הבול. במשך שלושה שבועות היו הבולים האלה הילך חוקי במדינת ישראל. במשך עשרות שנים מודבקים בולי הקרן על תעודות של בתי ספר.

ירושלים - בירת הנצח של העם היהודי ושל מדינת ישראל מתנוססת בגאון על עשרות רבות של בולי קק"ל מאז 1902 ועד ימינו. בין היתר, הבולים מתארים את בנייתה והתפתחותה של העיר לאורך התקופות, את המבנים ההיסטוריים שבה, המקומות הקדושים, אירועים מיוחדים וחגיגים שהתקיימו בה.

האלבום שאליו מצורפת חוברת זו מקבץ לתוכו רק חלק מהבולים הקשורים בירושלים, שהנפיקה קק"ל במהלך השנים. אל כל אחד מהבולים מצורפת תמונה היסטורית הקשורה לנושא הבול וכן הסבר על האירוע או על האתר שלכבודו הונפק.

נספח מס' 1
בולי קק"ל

ירושלים היא דוגמה לעיר גדולה המוקפת שטחי טבע נרחבים. מסביב לה שלוחות הרי יהודה ונחלים שנותרי במידה רבה בשלמותם, עם פסיפס של חורש טבעי, בוסתנים ויערות נטע האדם.

בשנות החמישים ניטע יער ירושלים במערב העיר, ומאוחר יותר ניטעו יערות בשכונת רמות, יער השלום שליד העיר העתיקה ופארק גילה בדרומה. יערות אלה שומרים על הזהות והתדמית של ירושלים, כעיר המושכת אליה מבקרים מכל רחבי תבל. התיירים והמבקרים מצפים לראותה נגלית לעיניהם מתוך המרחב הירוק של יערות שער הגיא ופרוזדור ירושלים. בתכנית המתאר הארצית ליער ולייעור (תמ"א 22), שאושרה על ידי הממשלה, נתפסים יערות ירושלים כמאגר האקולוגי החשוב ביותר במרכז הארץ. ליערות שניטעו ולחורש הטבעי שטופח יש חשיבות רבה בשיפור מעמדם של השטחים הטרשיים ובעצירת מגמות התפשטות עירונית לא רצויה.

החלקים הפגיעים ביותר ביער ירושלים הם אותן "אצבעות ירוקות" אשר חודרות לתחומי העיר ומוסיפות חן וחמצן לשכונות בנות המזל הגובלות עמו.

לאחרונה, הובילה קואליציה של ארגונים סביבתיים מאבק עיקש שהצליח לסכל תכנית בנייה מסיבית במערב העיר - תכנית ספדי, הקרויה על שם האדריכל הנודע משה ספדי, שניצב בראשה.

תכנית ספדי היא תכנית לבנייה עירונית מסיבית ברוב השטחים שסופחו לירושלים ממערב ב-1992. שטחה הכולל של התכנית הוא כ-26,600 דונם, עליהם מתוכננת הקמתן של יותר מ-20,000 יחידות דיור. התכנית הייתה אמורה לחבר את יישובי מערב ירושלים למקשה אחת, למחוק את הגבעות החשופות וליצור רצף טריטוריאלי ש"בולע" בדרך חלק מיישובי עוטף ירושלים.

יזמי התכנית ותומכיה הציגו אותה כפתרון הכרחי לבעיות שמהן סובלת ירושלים בגבולותיה הנוכחיים. לטענתם, הבנייה החדשה תחזק את ירושלים, בעיקר משום שעתודות הקרקע לבנייה למגורים בתוך העיר אוזלות.

אדריכלי העיר טענו, שללא ההתרחבות מערבה תיקלע העיר לתהליך של ניוון והתעקשו שרק יצירת טבעת של שכונות סביב ירושלים יכולה לעצור את נטישתם של 9,000 תושבים את העיר מידי שנה ואת ערעור מעמדה כעיר בירה לנוכח האוכלוסייה היהודית החילונית המדלדלת והולכת.

תושבי ירושלים, הנאבקים על עתיד היער, עמדו על חומרתו של האסון האקולוגי המאיים ממערב.

"שומרי היער" החלו להיערך למאבק על היער החל מ-1997. מטת המאבק כלל את קק"ל, החברה להגנת הטבע והעמותה לאיכות החיים בהר נוף.

"שומרי היער" עוסקים בפעילות ציבורית וחינוכית כאחד, בסיסמת "אל תשלח ידך אל היער": חגיגות, טיולים, ימי ניקיון, התנגדויות בוועדה המחוזית, הפגנות, מסע נטיעות ("לכל אדם עץ"), סדר ט"ו בשבט בסימן יער ירושלים, הפקת "יערתון", ועוד. פעולות אלה גורמות לכך שרוב הציבור הירושלמי מודע כעת לקיומו של האיום על יער ירושלים. פעילות השיא היתה "חיבוק יער ירושלים" בט"ו בשבט 2004: אירוע רב משתתפים ובו כ-4,000 אוהבי היער שעמדו במעגל וחיבקו אותו פיזית.

בתגובה לתכנית ספדי הוגשו לוועדה לתכנון ולבנייה יותר מ-16 אלף התנגדויות על ידי 14 חברי כנסת, פרופסורים ואנשי אקדמיה, ארגונים סביבתיים וחברתיים ואלפי אזרחים.

48 חברי כנסת הניחו על שולחן הכנסת את הצעת חוק "שימור הרי ירושלים". הצעת החוק שמה לה למטרה להגן על הרי ירושלים מפני פגיעה ופיתוח ולשמרם, בהיותם שטח פתוח בעל ערכיות גבוהה במיוחד, למען הבטחת רווחתם ואיכות חייהם של תושבי המדינה כולה בהווה ובעתיד.

השופט בדימוס שלמה שהם, נציב הדורות הבאים בכנסת, שיגר מכתב למנכ"ל משרד הפנים וליו"ר המועצה הארצית לתכנון ולבנייה, שבו כתב, כי ניתוח מסקנות דו"ח חוקר, שהתמנה לדון בהתנגדויות מעלה, כי אין בתכנית כל מענה לצורכי ההתרחבות המשוערת של ירושלים לשנת היעד 2020.

המאבק בתכנית ספדי הסתיים בהצלחה, כאשר המועצה הארצית לתכנון ולבנייה החליטה שלא לאשר את התכנית.

קק"ל נטלה חלק פעיל ביצירת אווירה שהובילה להתנגדות הציבור לתכנית ולשכנוע המוסדות בחשיבות השמירה על שטחי הטבע, שבהם היתה התכנית עלולה לפגוע. לדברי חנוך צורף, מנהל אזור ההר, שריכז את פעילות קק"ל בנושא, הפעילות הציבורית של קק"ל ושל הקואליציה לשימור הרי ירושלים, שכללה בין השאר אירועים וסיורים בשטח התכנית, תרמו רבות לדחייתה.

למידע נוסף:

אתר קק"ל (לחצו על לשונית "איכות הסביבה")

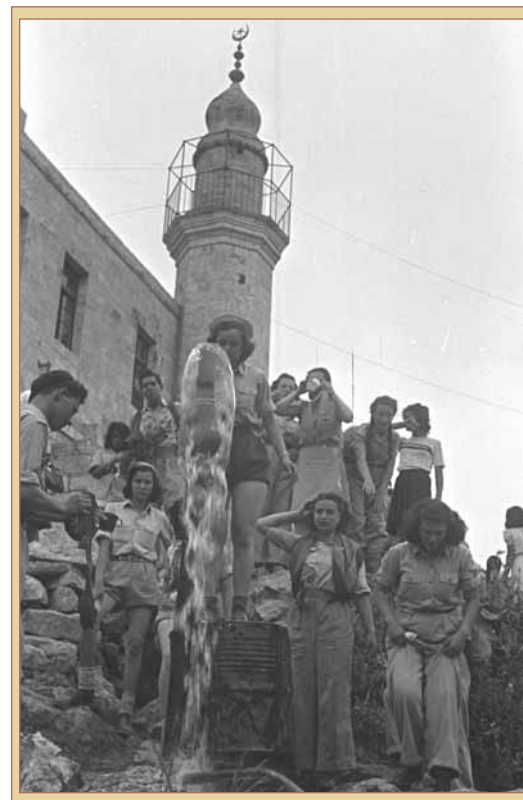
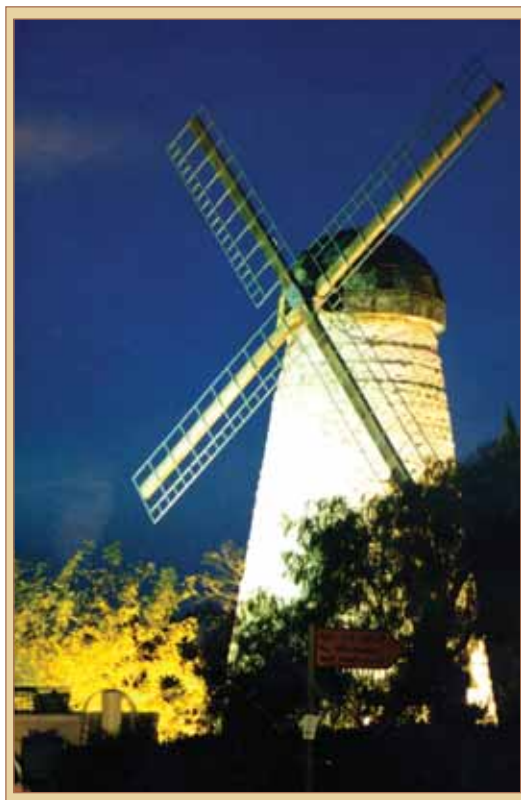
www.kkl.org.il

נספח מס' 2

תכנית ספדי

נספח מס' 3
תמונות ירושלים
מארכיון קק"ל

ספרים בנושא ירושלים

- < ירושלים עיר ואם - מדוד המלך ועד ימינו, בהוצאת יד יצחק בן צבי.
- < אטלס כרטא לתולדות ירושלים, בהוצאת כרטא.
- < הר הבית בידינו, מאת מוטה גור, בהוצאת משרד הביטחון.
- < ירושלים - מסע במקום ובזמן, בהוצאת הד ארצי.
- < ירושלים, העיר העתיקה, מאת זאב וילנאי, בהוצאת אחיעבר.
- < ירושלים לדורותיה, מאת בצלאל עמיקם, בהוצאת משרד החינוך.
- < בולים מספרים על ירושלים, מאת מרדכי נאור ואליעזר ויסהוף.
- < אנציקלופדיית וילנאי לירושלים, מאת זאב וילנאי, בהוצאת זמורה ביתן.
- < זאת ירושלים, מאת מנשה הראל, בהוצאת עם עובד.
- < ירושלים וכל נתיבותיה - לסייר עם יד בן-צבי, בעריכת אייל מירון, בהוצאת יד בן צבי.
- < ותחדש פני האדמה, מאת אידי מן, בהוצאת קרן קימת לישראל.

אתרים בנושא ירושלים:

- < עיריית ירושלים - http://www.jerusalem.muni.il/jer_main/f1_main.html
- < תמונות מירושלים - <http://www.jerusalemshots.com/he>
- < אתר הכנסת - <http://www.knesset.gov.il>
- < המרכז לחקר ציפורי ירושלים - <http://www.jbo.org.il>
- < ירושלים בת קיימא - <http://www.sustainable-jerusalem.org>
- < ארכיון הצילומים של קק"ל - http://www.kkl.org.il/exhibition/exhibition_heb.asp
- < אוסף התצלומים הלאומי - <http://www.gpo.gov.il>
- < אתר גלים בנושא ירושלים - <http://galim.org.il/holidays/Jerusalem>
- < הקרן למורשת הכותל המערבי - <http://www.thekotel.org>
- < אתר עיר דוד - <http://www.cityofdavid.org.il>

צילומים:

- הצילומים בחוברת באדיבות ארכיון הצילומים של קק"ל:
- לכס בוד'יק
- פנינה לבני
- מיכאל חורי
- אברהם מלבסקי
- פוטו עדן
- פירושקה
- אדגר הירשביין
- יוסף שויג
- הרברט מאירוביץ'
- פרד צ'סניק
- בראון ורנר
- אלברט משה
- דוד הלפרין
- צבי יוכטמן
- ג'ו מלקולם
- פלאש 90
- אבי הירשפילד
- איתי צחר

כתיבה, עזרים ותחקיר:

אלמוג צחר

יחזקאל הייס

גיא טמיר, הדס שורק - www.2plustudio.com

ד"ר בן ציון בר לביא

ד"ר אריה בן

אבי מוסן

אהרון בר

פנינה לבני

איתי צחר

עריכה וניהול:

עיצוב החוברת:

תודות וסיוע:

כל הזכויות שמורות לקרן קימת לישראל

נספח מס' 4

רשימת מקורות,
תודות וסיוע

הידעת כי קרן קימת לישראל...

- נטעה יותר מ-230 מיליון עצים על פני כמיליון דונם וממשיכה לטעת כ-20,000 דונם יערות מדי שנה בשנה.
- גדרה והסדירה כ-400,000 דונם אדמת מרעה.
- התקינה כ-800 חניונים ברחבי הארץ, ובהם חניוני נופש פעיל ופארקים אזוריים, שמבלים בהם רבבות מבקרים.
- הכשירה את הקרקע לכ-1,000 יישובים ברחבי הארץ.
- הכשירה כמיליון דונם קרקע לחקלאות.
- רכשה כ-2.6 מיליון דונם להתיישבות.
- פרצה כ-7,000 ק"מ דרכים ודרכי יער.
- מטפחת ומטפלת בכ-400,000 דונם חורש טבעי.
- מרחיבה את משק המים הלאומי על ידי בניית 192 מאגרים וסכרים ברחבי הארץ לאיגום זרימות עודפות ומי שטפונות ולמחזור מי קולחין מטוהרים, בהיקף של יותר מ-160 מיליון מ"ק מים.
- משקמת את נחלי ישראל המזוהמים ומשיבה להם חיים.
- מקרבת את הציבור ליערות באמצעות מגוון של סיורים ופעולות נופש ותרבות בחיק הטבע לכלל הציבור ולחוג ידידי קק"ל- "בשביל הירוק", שחברות בו אלפי משפחות.
- תורמת לאיכות הסביבה בכל הארץ, דוחקת את גבול המדבר ויוצרת פינות צל וירק במחנות צה"ל וביישובי הדרום.
- מחזקת את הקשר של הנוער היהודי בארץ ובתפוצות לאדמת המולדת באמצעות מגוון רחב של פעולות חינוך, עשייה והסברה, ומסייעת לקליטה חברתית של ילדי עולים.

חינוך ונוער
Youth & Education

**משרדי האגף
לחינוך ולנוער**

צפון:

טל': 04-8470237
פקס': 04-8470238
shirlyb@kkl.org.il

ירושלים:

טל': 02-6583507
פקס': 02-6583509
meravn@kkl.org.il

מרכז:

טל': 03-5261153
פקס': 03-5261183
avivan@kkl.org.il

דרום:

טל': 08-9986188
פקס': 08-9986131
hagito@kkl.org.il

ירושלים שלי
MY JERUSALEM

בהוצאת קרן קימת לישראל
האגף לחינוך ולנוער
ירושלים

כל הזכויות שמורות לקרן קימת לישראל

קרן קימת לישראל באינטרנט

www.kkl.org.il
www.greenwin.kkl.org.il

קו ליער: 1-800-350-550

חינוך ונוער
Youth & Education